

Ipurapo wer ikatu 'ym ma'e rehe wà. A'e rupi uzapo wà. Nuwerekò kwaw Tupàn Hekwe upy'a pe wà. **20** Hemyrypar heremiamutar wà. Napeiko kwaw wazàwe. Izypy mehe pezeruzar Zezuz rehe. Pezeruzar wiwi wera'u hehe nehe kury. Hehe zanezeruzar haw ikatuahy wera'u. Peze'eg Tupàn pe nehe. Tuwe Hekwe Puràg pepytywà peze'eg mehe a'e nehe. **21** Peiko wiwi Tupàn ipuruamutar haw rehe nehe. Zanezar Zezuz Zeneruwihawete pepuhareko haw rupi, peàro teko haw iahyk 'ym ma'e imur àwàm pezeupe nehe.

22 Amo teko uzeruzar wewer zepe hehe. Pepuhareko pe wà nehe. Peze'eg ahyahy zo wanupe nehe. **23** Aze zaneràpuz ukaz nehe, xipyro putar zanepurumuzàmuzàg tata wi zane wà nehe. Nezewegatete pepytywàgatu a'e uzeruzar wewer ma'e pe wà nehe, tatau wi wapyro pà pe wà nehe. Amo nutyryk kwaw ikatu 'ym ma'e wi wà. Pepuhareko pe wà nehe. Tuwe rihi. Pezapo zo ikatu 'ym ma'e wazàwe nehe. Peikwahy wanemiapo

kwere ikatu 'ym ma'e rehe nehe. A'e rupi napezapo kwaw ikatu 'ym ma'e nehe, wazàwe nehe.

Zuàw uze'egatu Tupàn rehe a'e kury

24 Tupàn zanepyro har a'e, umur ukàgaw peme tuweharupi a'e, a'e rupi napezapo kwaw ikatu 'ym ma'e. Penerur putar uwa rupi a'e nehe, ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar romo pemuigo kar pà a'e nehe. Pemurywete kar putar a'e 'ar mehe nehe. Ikàg tuwe a'e, ipuràg eteahy no. **25** Pitài zo a'e. Zanepyro ikatu 'ym ma'e wi tatau wi. Zenererur putar uwa rupi a'e nehe, ta'e Zezuz Zeneruwihawete Zanezar umàno zanerekuzaromo a'e xe. Tuwe teko umuwete katu Tupàn a'e wà nehe. Tuwihawete romo hekon a'e, ikàg wera'u ma'e romo hekon a'e no. Weruze'eg amogwer paw rupi a'e wà. Izypy mehe arer we, ko 'ar rehe no, tuweharupi nehe no, awyzeharupi nehe no. Nupaw pixik kwaw ipureruze'egaw a'e nehe. Azeharomoete. Upaw kwez kury. Zut.

APOKARIP

1 ¹ Tupàn a'e, umume'u ma'e uzeapo ma'e ràm tetea'u Zezuz Zeneruwihawete pe a'e. Na'e Zezuz Zeneruwihawete umume'u a'e ma'e ihewe a'e no. — Ne Zuàw ne ty, i'i ihewe. — Heremiruze'eg romo ereiko ne ty, i'i ihewe. — A'e rupi amume'u putar ma'e tetea'u newe ihe nehe kury, ma'e uzeapo ma'e ràm newe ihe nehe kury, i'i ihewe. — A'e mehe ne nehe no ty, emume'u a'e ma'e amogwer heremiruze'eg wanupe nehe no ty, i'i ihewe. — Na'jàrew kwaw ko ma'e izeapo àwàm a'e wà nehe, i'i ihewe. Zeneruwihawete a'e, umume'u ko ma'e paw weko haw pe har pe a'e. — Emume'u eho Zuàw pe nehe, i'i weko haw pe har pe. Umume'u ihewe.

2 Na'e ihe Zuàw ihe kury, a'e ma'e paw amume'u putar peme ko pape rehe imuapyk pà ihe nehe kury. Aexak ma'e ihe. Tupàn umume'u ma'e Zezuz pe a'e. Na'e Zezuz

wexak kar a'e ma'e ihewe a'e no. Azeharomoete ko ze'eg pape rehe imuapyk pyrer a'e. **3** Aze teko umugeta ko pape a'e wà nehe, hurywete putar a'e wà nehe. Aze teko wenu imugeta mehe wà nehe, hurywete putar wà nehe. Tupàn umume'u putar wemiapo ràm purupe a'e nehe, uze'eg ko pape rehe imuapyk kar pà a'e nehe. Uzapo kar putar ma'e zanewe a'e nehe no. Aze teko weruzar ko ze'eg ko pape rehe imuapyk pyrer wà nehe, hurywete putar wà nehe. Nan kwehe tete a'e ma'e uzeapo putar nehe.

Zuàw omono kar uze'eg uzeruzar ma'e 7 tawhu pe har wanupe a'e kury

4 Ihe Zuàw ihe, ko heze'eg amono kar putar peme ihe nehe kury. Pe Zezuz rehe uzeruzar ma'e Az ywy rehe har pe. **7** taw pe har romo peiko pe. A'e rupi heta **7**

pezemono'ogaw Az ywy rehe. Tupàn a'e, izyppy mehe kwehe mehe hekon a'e. Wiko putar tuweharupi nehe no, ukàzym 'ym pà no. Wikuwe weko haw pe kury. Amo heko haw pe har wiko ipyr a'e wà no. 7 heko haw pe har wiko iapykaw henataromo wà. 5 Zezuz Zaneruwihawete a'e no, umume'u Tupàn ze'eg oho iko purupe a'e no, ko ywy rehe wiko mehe a'e no, iawy 'ym pà a'e no. Umàno, ukweraw wi umàno re no. A'e ràgyppy ukweraw umàno re, umàno wi 'ym ma'e romo uzeapo pà zanerenataromo. Zakweraw putar zane nehe no. Ko ywy rehe har waneruze'egar romo hekon putar nehe, wanuwihaw romo hekon putar nehe. Tupàn a'e, a'e 7 heko haw pe har a'e wà no, Zezuz Zaneruwihawete a'e no, tuwe ikatuahy ma'e uzapo peme a'e wà nehe, ikatu 'ym ma'e iapo re pemupytu'u kar pà a'e wà nehe no, ma'erahy ipuraraw pàwàm wi pemunryk kar pà a'e wà nehe no. Zezuz zaneamutar katu a'e. Umàno zanerekuzaromo. A'e rupi zanepyro zaneremiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi. 6 A'e rupi zanemuigo kar Tupàn hemiruze'eg romo a'e, u hemiruze'eg romo a'e. A'e rupi Xaxeto ài zaiko zane kury, ta'e zapuner zaneho haw rehe huwa rupi zane kury xe. Zapuner teko wanehe zaneze'egaw rehe zaneru pe kury. Zapuner Tupàn hemiapo putar haw imume'u haw rehe teko wanupe no. Tuwe teko paw weruzar Zezuz Zaneruwihawete a'e wà nehe, ikàgaw ipuràg eteahy haw imume'u pà izupe a'e wà nehe, tuweharupi a'e wà nehe, awyze har rupi a'e wà nehe no. Azeharomoete.

7 Peme'e nehe ty wà. Ur putar Zaneruwihawete ywàkun rehe a'e nehe. Teko paw wexak putar a'e wà nehe. Te izuka arer a'e wà nehe no, wexak putar a'e wà nehe no. Teko ko ywy rehe har paw rupi katete a'e wà nehe, uzemumikahy putar uzai'o pà a'e wà nehe, tur mehe hexak mehe a'e wà nehe. Azeharomoete ko ma'e uzeapo putar nezewegatete nehe.

8 Ze'e'eg Tupàn iko zanewe a'e kury. Zanezar romo hekon a'e, ikàg wera'u ma'e romo hekon a'e. — Izyppy mehe arer romo aiko ihe. Iahykaw rehe àràmm romo aiko ihe.

Aiko ko 'ar rehe kury. Izyppy mehe kwehe mehe aiko ihe no, aiko putar tuweharupi ihe nehe no, i'i iko zanewe.

Zuàw wexak Zaneruwihawete a'e kury, upuahu zàwenugar pe a'e kury

9 Ihe Zuàw ihe, penyky'yr ài zanezeruzar haw rehe aiko ihe. Zezuz upuraraw ma'erahy a'e. Apuraraw ma'erahy teko ko 'ar rehe ihe no. Pepuraraw ma'erahy peiko no. A'e rupi zazemono'ono'og zaiko Zezuz inuromo ma'erahy ipuraraw pà zane kury. Zaiko hemiruze'eg romo. Zane'kàg ma'erahy ipuraraw mehe. Nazapytu'u kwaw Zezuz rehe zanezeruzar ire. Amume'u Tupàn ze'eg aha teko wanupe ihe. Azeharomoete a'e ze'eg. Naheremu'em kwaw ihe. Zezuz wexak kar a'e ze'eg ihewe a'e. A'e rupi nahekatu kwaw tuwihaw wanupe ihe kury, ta'e na'ikatuwawahy kwaw Zezuz rehe a'e wà xe. A'e rupi hepyhyk kar a'e wà, hemur kar xe ko yrypyp'o Paximu her ma'e rehe a'e wà.

10 Na'e amo 'ar mehe Tupàn 'ar mehe Tupàn Hekwe ur herehe a'e kury. Uzeapo ma'e ihewe hepuahu zàwenugar a'e. Na'e ainu ma'e ize'eg mehe ihe. Wahyhaw rupia'u uze'eg ihewe a'e. A'e ze'eg nuzawy kwaw xi'àm a'e. Hekupekuty'r ize'eg mehe a'e. 11 — Emume'u ma'e neremixak ràmm nehe ty, neze'eg pape rehe imuapyk pà nehe ty, i'i ihewe. — A'e re emono kar nepape uzeruzar ma'e wanupe nehe ty, a'e 7 zemono'ogaw pe har wanupe nehe ty, i'i ihewe. — Emono kar nepape Ew tawhu pe har wanupe nehe, Ezimir tawhu pe har wanupe nehe no, Pegàm tawhu pe har wanupe nehe no, Xiaxir tawhu pe har wanupe nehe no, Xar tawhu pe har wanupe nehe no, Piratew tawhu pe har wanupe nehe no, Araorixez tawhu pe har wanupe nehe no, i'i ihewe.

12 Na'e awak heraikwerupi har hexak pà ihe kury, ihewe uze'eg ma'e kwer hexak pà ihe kury. Na'e aexak 7 tatainy ihe wà kury.

13 Amo ma'e u'àm tatainy wamytepe a'e. Nuzawy kwaw awa a'e. Upu'àm a'e pe. Ukamir puku umunehew iko. Uzeku'apixi

haw henyeny katu ma'e umnehew iko no, upuxi'a iwàn pà no.

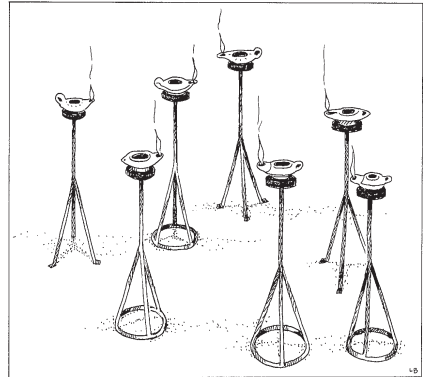
14 I'aw xigatu. Nuzawy kwaw àràpuhàrànwawer. Heha henyeny katu tata reny kwer ài.

15 Ipy henyeny katu itazu imueny katu pyrer ài no. Ize'eg wànoàngy yrypu uhua'u ma'e ài no. 16 Wereco 7 zahytata opo pe a'e wà. Takihe haimzewaz ma'e uhem iko izuru wi. Huwa heny katu kwarahy wapytepe hin mehe har ài.

17 Hexak mehe azemomor he'ar pà ipy huwake ihe kury, awa umàno ma'e kwer ài hezu pà ihe kury. Na'e opokok herehe a'e, opo awyze har pupe a'e. Uze'eg ihewe. — Ekyze zo ihewi nehe ty, i'i ihewe. — Izypy mehe arer romo aiko ihe. Iahykaw rehe àràm romo aiko putar ihe nehe no, i'i ihewe. 18 — Wikuwe ma'e romo aiko ihe. Amàno ihe, aikuwe ihe kury, i'i ihewe. — Eme'e herehe nehe kury ty, aiko putar tuweharupi nehe, awyze har rupi nehe, i'i ihewe. — Apuner teko wamumàno kar haw rehe ihe wà. Heta hekàgaw màno haw heruze'egaw rehe ihe kury. Heta hekàgaw umàno ma'e kwer wanekwe waneko haw heruze'egaw rehe ihe no, i'i ihewe. 19 — Na'e a'e newe ihe kury, emume'u ko ma'e teko wanupe nehe ty, ko ze'eg imuapyk pà pape rehe nehe ty, i'i ihewe. — Emume'u ma'e ko 'ar rehe har nehe, emume'u ma'e uzeapo ma'e rànwà nehe no, i'i ihewe. 20 — Eme'e ko 7 zahytata hepo pe har wanehe nehe ty, i'i ihewe. — Ma'e romo wanekon a'e wà, i'i ihewe, herehe upuranu pà. — Nerekwaw kwaw ne, a'e rupi amume'u putar newe ihe nehe kury, i'i ihewe. — Ko 7 zahytata a'e wà, hereko haw pe har romo wanekon a'e wà. Uzekaiw katu a'e herehe uzeruzar ma'e 7 zemono'ogaw pe har wanehe a'e wà, i'i ihewe. — Ko 7 tatainy a'e wà no, a'e 7 zemono'ogaw pe har romo wanekon a'e wà no, i'i ihewe.

Zezuz omono kar uze'eg uzeruzar ma'e Ew tawhu pe har wanupe a'e kury

2¹ Na'e a'e zahytata wanereko har uze'eg ihewe a'e kury. — Emono kar heze'eg uzeruzar ma'e Ew tawhu pe har wanupe nehe

ty, pape rehe imuapyk pà nehe ty, i'i ihewe. — Nezewe i'i a'e zahytata wanereko har a'e kury, a'e tatainy huwake wiko ma'e a'e kury, ere wanupe nehe ty, i'i ihewe. 2 Na'aw ize'eg Ew tawhu pe har wanupe nehe kury. — Akwaw penemiapo kwer ihe. Pema'ereko katu peiko ihewe. Akwaw pema'ereko katu haw. Hemu'em ma'e pepyr har a'e wà, ipurawy kar wer Tupàn hape rehe peme a'e wà. Nan kwaw pa. Napepytu'u kwaw herehe pezeruzar ire. Akwaw pepyutu'u 'ymaw ihe. Heta amo ikatu 'ym ma'e iapo har pepyr a'e wà. Napezeruzar kwaw waze'eg rehe. Akwaw waze'eg rehe pezeruzar 'ymaw ihe. — Uruiko Zezuz hemimur karer romo ure, i'i mua'u amo peme a'e wà no. Pezeapyaka katu peiko waze'eg rehe. Numume'u kwaw Tupàn ze'eg azeharomoete har a'e wà. A'e rupi, — Hemu'em ma'e romo peiko, peze wanupe. A'e rupi napezekaiw kwaw wanehe. Akwaw wanehe pezekaiw 'ymaw ihe. 3 Pepuraraw ma'erahy kwer peiko. Napezàn kwaw ipuraraw mehe. Napepytu'u kwaw ikatuahy ma'e iapo re. Napepytu'u kwaw herehe pezeruzar ire. Nan. Pekàg tuwe ma'erahy kwer ipuraraw mehe.

4 Pitài zo ma'e penemiapo kwer na'ikatu kwaw ihewe. Kwehe mehe heamutar katu pe. Naheamutar katu kwaw pe kury. Ko 'ar rehe heamutar katu haw uzawy heamutar katu awer izypy mehe a'e kury. 5 Petyryk muite ihewi. Muitea'u peiko ihewi ko 'ar rehe. A'e rupi a'e peme kury. — Petyryk ikatu 'ym ma'e wi nehe ty wà, a'e peme kury. — Peho Tupàn

hape rupi nehe ty wà, peho awer izyppy mehe arer zàwegatete nehe ty wà. Aze napepytu'u kwaw ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, a'e mehe azur putar pepyr ihe nehe, a'e tatainy 'i'ok pà henaw wi ihe nehe. **6** Amo ae ma'e penemiapo kwer ikatu ihewe. Napeakatuwawahy kwaw Nikuraw hemiruze'eg wanehe pe, ta'e ipurapo kar wer ikatu 'ym ma'e rehe peme a'e wà xe. Ihe ihe no, naheakatuwawahy kwaw wanehe ihe no.

7 Aze peapyakwar heta henu haw nehe, pezeapyaka katu Tekwe ze'eg rehe nehe, uzeruzar ma'e wanupe imume'u pyr rehe nehe. — Aze teko upytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, aze uzapo ikatuahy ma'e oho iko nehe, aze nupytu'u kwaw Tupàn hemiapo putar haw iapo re nehe, a'e mehe a'e teko wiko putar Tupàn heko haw pe nehe, umàno 'ym pà nehe. Heta ma'ywa 'yw purumuigo kar ma'e a'e pe. A'e teko upuner putar 'i'a kwer 'i'u haw rehe nehe, 'i'i Tekwe peme, 'i'i Zezuz Ew tawhu pe har wanupe.

Zezuz omono kar uze'eg uzeruzar ma'e Ezimir tawhu pe har wanupe a'e kury

8 — Emono kar heze'eg uzeruzar ma'e Ezimir tawhu pe har wanupe nehe kury ty, pape rehe imuapyk pà nehe kury ty, 'i'i ihewe. Na'aw ize'eg awer kury. — Izypy mehe arer romo aiko ihe, iahykaw rehe àràno romo aiko ihe. Àmàno, akweraw wi no. Nako heze'eg xe nehe kury. **9** Pepuraraw ma'erahy kwer peiko kury. Akwaw ipuraraw paw ihe. Ma'e hereko 'ymar romo peiko. Akwaw ma'e hereko 'ymar romo peneko haw ihe. Nan kwaw pa. Hemetarer katu ma'e ài peiko, ta'e ma'e tetea'u pereko putar Tupàn heko haw pe peneko mehe nehe xe. Amo Zutew pepyr har a'e wà, Tupàn heruzar 'ymar a'e wà, uze'eg zemuteahy waiko penehe a'e wà. Akwaw waze'eg zemuteahy haw ihe. Zurupari hemiruze'eg romo wanekon wà. **10** Pepuraraw putar ma'erahy nehe. Pkyze zo nehe ty wà. Peinu katu heze'eg nehe ty wà. Zurupari penagaw putar a'e nehe, pemunehew kar pà a'e nehe. Pemumaw putar **10** 'ar ma'erahy

ipuraraw pà nehe. Pepytu'u zo herehe pezeruzar ire nehe. Pezeruzar wi wi herehe nehe. Aze pezuka kar wà nehe, pepytu'u zo herehe pezeruzar ire nehe. Aze peiko heremiruze'egete romo nehe, aze pezeruzar wiwi iahykaw pe pepytu'u 'ym pà nehe, peiko putar hereko haw pe tuweharupi nehe. **11** Aze peapyakwar heta henu haw nehe, pezeapyaka katu Tekwe ze'eg rehe nehe, uzeruzar ma'e wanupe imume'u pyr rehe nehe. — Aze awa nupytu'u kwaw Tupàn rehe uzeruzar ire nehe, ma'erahy ipuraraw mehe nehe, a'e mehe noho kwaw tatahu pe nehe, umàno re nehe. Numàno kwaw mokoz haw nehe, 'i'i Zezuz Ezimir tawhu pe har wanupe.

Zezuz omono kar uze'eg uzeruzar ma'e Pegàmù tawhu pe har wanupe a'e kury

12 — Emono kar heze'eg uzeruzar ma'e Pegàmù tawhu pe har wanupe nehe ty, pape rehe imuapyk pà nehe ty, 'i'i ihewe. Na'aw ize'eg awer kury. — Takihepuku haimezewaz hereko har romo aiko ihe, haime katu ma'e hereko har romo aiko ihe. Nako heze'eg xe kury. **13** Akwaw peneko haw ihe. Peiko Zurupari hemiruze'eg wapyr tuweharupi. Herehe uzeruzar ma'e romo peiko. Amo 'ar rehe a'e pe har uzuka kar amo awa Àxi her ma'e a'e wà. Uzuka wà, ta'e unume'u katu Tupàn ta'yr romo hereko haw oho iko a'e xe, a'e pe har wanupe a'e xe. **14** Amo ma'e penemiapo kwer na'ikatu kwaw ihewe. Amo uzeruzar ma'e pepyr har a'e wà, uzeruzar amo ae ze'eg rehe a'e wà. Màràaw ze'eg weruzar oho waiko wà. Pema'enukwaw a'e ma'emume'u haw rehe. Kwehe mehe Màràaw uze'eg Marak pe a'e. — E'u temi'u tupàn a'ua'u wanupe imono pyrer nehe ty, E'u kar Izaew izuapyapyr wanupe nehe no. Nezewe mehe Tupàn wikwahy putar nehe, 'i'i izupe. — Emu'e ne wà nehe ty, wemireko 'ym wapuhe iaiw ma'e iapo haw rehe ne wà nehe ty, tupàn a'ua'u wamuwete katu pà nezewe mehe nehe ty, 'i'i Màràaw Marak pe. **15** Nezewegatete pe no. Amo pepyr har a'e wà, weruzar Nikuraw hemiruze'eg waze'eg waiko a'e wà. Na'ikatu kwaw waze'eg a'e wà,

ta'e uzapo kar ikatu 'ym ma'e kwehe arer zàwenugar peme a'e wà xe. **16** Pepytu'u a'e ikatu 'ym ma'e iapo re nehe ty wà. Aze napepytu'u kwaw nehe, na'arewahy aha putar pepyr ihe nehe, hetakihe hezuru pe har heraha pà ihe nehe, a'e teko wàmàtyry'ym pà ihe nehe. **17** Aze peapyakwar heta henu haw nehe, pezeapyaka katu Tekwe ze'eg rehe nehe, uzeruzar ma'e wanupe imume'u pyr rehe nehe. — Aze teko nupytu'u kwaw herehe uzeruzar ire wà nehe, ma'erahy ipuraraw mehe wà nehe, a'e mehe amuigo kar putar a'e teko hepyr ihe nehe. Aze teko pepyr wanekon wà nehe, pemono putar temi'u wanupe nehe. Nezewegatete amono putar temi'u zàwenugar ikatuahy ma'e ikwaw pyr 'ym ihe nehe no, uzeruzar ire upytu'u 'ym ma'e wanupe ihe nehe no. Amono putar ita xig ma'e izupe nehe no. Amuapyk putar her ipyahu ma'e a'e ita rehe ihe nehe. Amogwer teko nukwaw kwaw a'e her a'e wà nehe. Ipyhykar zutyka'i izar zutyka'i ukwaw putar uwer ita rehe har imuapyk pyrer a'e nehe, i'i Zezuz Pegàmù tawhu pe har wanupe.

Zezuz omono kar uze'eg uzeruzar ma'e Xiaxir pe har wanupe a'e kury

18 — Emono kar heze'eg uzeruzar ma'e Xiaxir tawhu pe har wanupe nehe ty, pape rehe imuapyk pà nehe ty, i'i ihewe. — Tupàn ta'yr romo aiko ihe. Hereha heny katu tata ài ihe. Hepy heny katu ita heny katu ma'e ài ihe no. Na'aw heze'eg xe kury. **19** Akwaw katu penemiapo ihe. Pepuramutamutar katu peiko. Akwaw pepuruamutar katu haw ihe. Pezeruzar katu herehe. Akwaw pezeruzar katu haw. Pepytywàgatu amogwer uzeruzar ma'e pe wà. Akwaw pekatu haw ihe. Napepytu'u kwaw pezeruzar ire ma'erahy kwer ipuraraw mehe. Akwaw pepytu'u 'ymaw ihe no. Izypy mehe pema'ereko katu ihewe. Ko 'ar rehe pema'ereko katu wera'u peiko ihewe kury. **20** Xo pitài penemiapo kwer zo na'ikatu kwaw ihewe. Amo kuzà pepyr hekon a'e. — Tupàn ze'eg imume'u har romo aiko ihe, i'i mua'u iko peme. Zezapew ài hekon a'e.

Kwehe mehe Zezapew uzapo kar ikatu 'ym ma'e Izaew izuapyapyr wanupe a'e. Nezewegatete a'e kuzà pepyr har a'e no. Uzapo kar ikatu 'ym ma'e iko peme a'e no. Upurumu'e iko amo ae ze'eg rehe. — Pezapo ma'e peho kuzàwzài wapuhe nehe 'y wà, i'i mua'u a'e kuzà iko peme. — Pe'u temi'u tupàn a'ua'u wanupe imono pyrer peho nehe 'y wà, i'i mua'u iko peme.

21 — Epytu'u a'e ikatu 'ym ma'e iapo re nehe zàkwà, a'e izupe. Nazepyk kwaw hehe a'e 'ar mehe. Uzapo wi wi a'e ma'e iko a'e. **22** A'e rupi azepyk putar hehe ihe nehe, azepyk putar ipuhe oho ma'e wanehe ihe nehe no. Aze nupytu'u kwaw a'e ikatu 'ymaw iapo re tarityka'i a'e wà nehe, aze nuzemumikahy kwaw wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe a'e wà nehe, upuraraw putar ma'erahy tetea'u a'e wà nehe. **23** Azuka putar a'e kuzà hemiruze'eg ihe wà nehe no. A'e rupi uzeruzar ma'e paw ukwaw putar hekàgaw a'e wà nehe. Amekuzar putar penemiapo kwer paw rupi ihe nehe. Ta'e akwaw teko wama'enukwaw paw ihe xe. Akwaw wanemiapo putar haw ihe no xe.

24 Aze'eg putar amogwer Xiaxir tawhu pe har wanupe ihe nehe kury. Naperuzar kwaw a'e kuzà ze'eg pe. — Pezemu'e Zurupari ze'eg rehe nehe 'y wà, ize'eg ikwaw pyr 'ym uzeàmim ma'e kwer rehe 'y wà, i'i mua'u peme. Napezemu'e kwaw ize'eg rehe. A'e rupi nazapo kar kwaw amo ae ma'e peme ihe kury. — Pezapo ikatuahy ma'e peho peiko nehe ty wà, izypy mehe arer ài nehe ty wà, a'e peme kury. **25** Ikatuahy ma'e romo peiko heruwa rupi kury. Peiko wi wi nezewe nugar romo nehe no ty wà, te hezewyr mehe nehe no ty wà. **26** Aze awa nupytu'u kwaw uzeruzar ire herehe nehe, aze weruzar heze'eg iko nehe, te iahtaw rehe nehe, a'e mehe amuigo kar putar a'e awa teko tetea'u wanuwihaw romo ihe nehe. **27** Ikàg putar teko waneruze'eg mehe nehe. Ikàgaw nuzawy kwaw hekàgaw nehe. Heru umur ukàgaw ihewe a'e. Nezewegatete amono putar hekàgaw a'e tuwihaw pe ihe nehe no. **28** Zahytata uhyape katu a'e wà. Nezewegatete a'e awa a'e nehe,

heze'eg heruzar har a'e nehe, ikàg putar tuwe a'e nehe no. **29** Aze peapyakwar heta henu haw nehe, pezeapyaka katu Tekwe ze'eg rehe nehe, uzeruzar ma'e wanupe imume'u pyr rehe nehe, i'i Zezuz Xiagir pe har wanupe.

Zezuz omono kar uze'eg Xar tawhu pe har wanupe a'e kury

3 ¹— Emono kar heze'eg uzeruzar ma'e Xar tawhu pe har wanupe nehe ty, pape rehe imuapyk pà nehe ty, i'i ihewe. Na'aw ize'eg awer xe kury. — Areko a'e 7 tekwe ihe wà, Tupàn huwake har ihe wà. Areko a'e zahytata ihe wà no. Akwaw penemiapo kwer ihe. — Peiko tuwe Zezuz rehe uzeruzar ma'e romo, i'i teko waiko peme a'e wà. Napekwaw kwaw a'e wà. Umàno ma'e kwer ài peiko. Akwaw katu pepy'a ihe.

2 Peme'e nehe ty wà. Pixika'i herehe pezeruzar haw. Pezemukàg wi wi pezeruzar haw rehe nehe ty wà. Aze napezemukàg kwaw nehe, pepytu'u putar herehe pezeruzar ire azeharomoete nehe. Ta'e penemiapo kwer na'ikatu kwaw Tupàn hezar huwa rupi a'e xe. Nuhyk kwaw penemiapo kwer ikatu haw. **3** Pema'enukwaw katu a'e ze'eg peme imume'u pyrer rehe nehe. Peinu katu imume'u mehe. A'e rupi — Peruzar a'e ze'eg nehe ty wà, a'e peme kury. Pepytu'u penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e iapo re nehe no ty wà. Aze awa uker iko ume'e 'ym pà nehe, a'e mehe amo upuner putar hàpuz me wixe haw rehe nehe, ima'e rehe imunar pà izuwi nehe. Nezewegatete ihe nehe no, aze pezapo ikatu 'ym ma'e peho peiko nehe, napehyk kwaw hezewyr mehe nehe, naherexak kwaw pe hezur mehe ywy rehe nehe. **4** Heta we pepyr har ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar a'e wà. Wiko putar hepyr a'e wà nehe, ta'e uzeruzar herehe a'e wà xe, ta'e weruzar heze'eg waiko a'e wà xe. Aze kuzà uputuka kamir xig ma'e a'e nehe, a'e kamir xigatu putar tuwe imen pe a'e nehe. Nezewegatete pekatu haw nuzawy kwaw kamir xigatu ma'e. Pekatuaahy ihewe, a'e rupi peiko putar hepyr nehe. **5** Aze teko uzapo ikatuaahy ma'e oho waiko upytu'u 'ym pà wà

nehe, te iahtkaw rehe wà nehe, aze nuweruzar kwaw Zurupari ze'eg wà nehe, kamir xigatu ma'e imunehew har ài wanekon putar wà nehe. Wiko putar hepyr wà nehe. Namunàn kwaw waner imuapyk pyrer hepape wi nehe. Aze teko uzeruzar katu herehe wà nehe, amuapyk putar waner hepape rehe ihe nehe, amogwer uzeruzar ma'e waner wanuwake ihe nehe. — Ko teko a'e wà, heremiruze'eg romo wanekon a'e wà, a'e putar heru pe ihe nehe, a'e uzeruzar ma'e waneko haw wamume'u pà huwa rupi ihe nehe, heko haw pe har wanuwa rupi ihe nehe. **6** Aze peapyakwar heta henu haw nehe, pezeapyaka katu Tekwe ze'eg rehe nehe, uzeruzar ma'e wanupe imume'u pyr rehe nehe, i'i Zezuz Xar tawhu pe har wanupe.

Omono kar Zezuz uze'eg uzeruzar ma'e Piratew pe har wanupe a'e kury

7 — Emono kar ko heze'eg uzeruzar ma'e Piratew tawhu pe har wanupe nehe kury ty, pape rehe imuapyk pà nehe kury ty, i'i Zezuz ihewe. Na'aw ize'eg xe kury. — Aiko ikatuaahy ma'e romo ihe, ikatu 'ym ma'e wi uzemonokatu ma'e romo ihe. Azeharomoete heze'eg. Tawhu ipyahu ma'e azapo putar ihe nehe, iahtkaw rehe ihe nehe. — Tawi heko haw, i'i putar teko a'e taw pe wà nehe. Aiko tuwe putar a'e taw pe ihe nehe. Aze teko heixe wer Tawi heko haw pe a'e wà nehe, hereko haw pe a'e wà nehe, ur putar hepyr a'e wà nehe. Aze a'e teko ikatu ihewe wà nehe, wixe putar Tawi heko haw pe wà nehe. Aze na'ikatu kwaw ihewe wà nehe, nuixe kwaw a'e pe wà nehe. Nuiko kwaw hepyr wà nehe. Aze namuixe kar kwaw a'e teko ihe wà nehe, amo numuixe kar kwaw a'e wà nehe no. Aze amuixe kar ihe wà nehe, — Eixe zo nehe, ni'i kwaw amo wanupe a'e wà nehe. **8** Akwaw penemiapo kwer ihe. Apumuixe kar putar ihe nehe. Ni amo ni'i kwaw nezewe wà nehe. Awàpytymawok uken penenataromo peme ihe. Ni amo nupuner kwaw huwàpytymaw rehe a'e. Napeneta tetea'u kwaw. Name'e kwaw peneta 'ymaw rehe ihe, ta'e peruzar tuwe heze'eg peho peiko pe xe. -Nuruiko

kwaw Zezuz hemiruze'eg romo ure, napeze kwaw teko wanupe. **9** Peinu katu heze'eg nehe ty wà. Amo pepyr har a'e wà, Zurupari hemiruze'eg romo wanekon a'e wà. — Zutew romo uruiko ure, i'i mua'u waiko peme wà. Nuiko kwaw wà. Amono kar putar a'e awa penuwa rupi ihe wà nehe. Uzeamumew putar upenàràg rehe wapyk pà penuwa rupi wà nehe. Ta'e amuzeamumew kar putar ihe wà nehe xe. A'e rupi ukwaw putar heremiamutar romo peneko haw a'e wà nehe. **10** — Aze teko upuraraw kar ma'erahy peme wà nehe, pepytu'u zo herehe pezeruzar ire nehe, pepytu'u zo heze'eg heruzar ire nehe, a'e peme. Peruzar heze'eg peiko kury. A'e rupi amo 'ar mehe apupyrogatu putar a'e ma'erahy kwer uhua'u ma'e wi ihe nehe. Ta'e amo 'ar mehe nehe xe, teko ko ywy rehe har upuraraw putar ma'erahy uhua'u ma'e a'e wà nehe xe. Napuraraw kar kwaw a'e ma'erahy kwer peme ihe nehe. **11** Aha putar ywy rehe ihe nehe. Na'jàrew kwaw heho àwàm ihe nehe. Pepytu'u zo ikatu ma'e iapo re nehe. Pepytu'u zo herehe pezeruzar ire nehe. A'e rupi ni amo nupuner kwaw penemiapo kwer hekuzar i'okaw rehe pewi a'e wà nehe, ta'e amono putar ma'e peme ihe nehe xe, penemiapo kwer ikatuahy ma'e kwer hekuzaromo ihe nehe xe.

12 Aze teko nupytu'u kwaw herehe uzeruzar ire wà nehe, aze nupytu'u kwaw ikatu ma'e iapo re wà nehe, te iahykaw rehe wà nehe, oho putar tuwe Tupàn hàpuzuhu pe wà nehe, heko haw pe wà nehe. Nuhem pixik kwaw a'e wi wà nehe. Wiko putar izyta ài hàpuzuhu pe wà nehe. Amuapyk putar Tupàn heru her a'e teko wanehe ihe nehe, amuapyk putar heru heko haw her wanehe ihe nehe no. Zeruzarez ipyahu ma'e a'e tawhu her romo a'e, a'e heko haw her romo a'e. A'e tawhu Tupàn heko àwàm ipyahu ma'e ràm wezyw putar ywak wi a'e nehe, ta'e Tupàn heru umuezyw kar putar a'e nehe xe. Amuapyk putar herer ipyahu ma'e wanehe ihe nehe, a'e teko wanehe ihe nehe.

13 Aze peapyakwar heta henu haw nehe, pezeapyaka katu Tekwe ze'eg rehe nehe,

uzeruzar ma'e wanupe imume'u pyr rehe nehe, i'i Zezuz Piratew pe har wanupe.

Uze'eg Zezuz Araorixez tawhu pe har wanupe a'e kury

14 Uze'eg wi Zezuz ihewe kury. — Emono kar ko heze'eg uzeruzar ma'e Araorixez tawhu pe har wanupe nehe ty, pape rehe imuapyk pà nehe ty, i'i ihewe. Na'aw ize'eg xe kury. — Heta amo ae herer ihewe. — Azeharomoete har, herer romo ihe. Amume'u katu ze'eg azeharomoete har teko purupe ihe. Izypy mehe Tupàn uzapo kar ma'e paw rupi katete ihewe a'e. **15** Akwaw katu penemiapo kwer ihe. Napeiko kwaw herehe uzeruzar katu ma'e romo kury. Napeiko kwaw uzeruzar 'ym ma'eete romo. Uzeruzar wewer ma'e romo peiko. Aze mo uzeruzar katu ma'e romo peiko, ikatu mo ihewe. Aze mo uzeruzar 'ym ma'e romo peiko, a'e mehe mo amume'u mo penehe hezeykaw. Nan kwaw pa. **16** Ni uzeruzar katu ma'e romo napeiko kwaw, ni uzeruzar 'ym ma'e romo napeiko kwaw no. Aze 'y haku, ikatu ka'api'i ryàkwen tykwer iapo haw romo. Aze hakuir, na'ikatu kwaw. Aze 'y huwixàg, xo nezewe mehe zo ikatu i'u mehe. Aze ximuaku wewer, na'ikatu kwaw i'u mehe. Nezewegatete pe no. Peiko 'y hakuir ma'e ài, peiko 'y haku wewer ma'e ài. Teko omono 'y hakuir wewer ma'e uzuru wi wà. Nezewegatete napekatu kwaw ihewe no. Napeiko kwaw heremiruze'egete romo. **17** — Hemetarer katu ma'e romo uruiko ure, peze mua'u peiko. — Ma'e paw urereko ure, peze mua'u peiko. Nan kwaw pa. — Ma'e hereko 'ymar ài peiko, ikamir 'ym ma'e ài peiko. Hehàpyhà 'ym ma'e ài peiko. — Ikatuahy ma'e romo uruiko ure, peze peiko. Ta'e napekwaw kwaw peneko haw xe. **18** A'e rupi nezewe a'e peme ihe kury. — Peme'eg kar ita hekuzar katu ma'e or her ma'e ihewi nehe, a'e rupi peiko putar hemetarer katu ma'e romo nehe, a'e peme kury. — Peme'eg kar kamir xigatu ma'e nehe no. A'e rupi pepuner imunehew paw rehe nehe, ta'e naheta kwaw kamir peme xe, ta'e pemaranugar amogwer wanuwa rupi pe xe,

a'e peme kury. — Peme'eg kar muhàg nehe no, peneha rehe imono pà nehe no. A'e rupi pepuner ma'erexakaw rehe nehe no, a'e peme kury. (Heremiruze'eg 'ym romo peneko haw rehe aze'eg ihe.) **19** Aze azamutar katu teko ihe wà nehe, aze a'e teko uzapo ikatu 'ym ma'e a'e wà nehe, a'e mehe amume'u putar wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wanupe ihe nehe. — Na'ikatu kwaw penemiapo kwer ihewe pa, a'e putar wanupe nehe. Apuraraw kar putar ma'erahy kwer wanupe ihe nehe no, ikatu 'ym ma'e wanemiapo kwer hekuzaromo ihe nehe no. **20** Peinu katu heze'eg nehe ty wà. Aiko katu pe ihe kury, neràpuz huwake ihe kury. Ahapukaz teko newe. Akwar uken rehe. Aze erewàpytymawok neruken ihewe nehe, aixe putar nepyr ihe nehe. Ama'i'u putar nepyr nehe no. Erema'i'u putar hepyr ne nehe no.

21 Hekàg kury. Te iahykaw rehe hekàg wiwi putar nehe no. Akweraw hemàno re. Zurupari nupuner kwaw tywypaw pe hemupyta kar haw rehe a'e. Apyk tenà'ag heru huwake ihe kury, henawhu rehe ihe kury. Nezewegatete pe nehe no ty wà. Aze napepytu'u kwaw herehe pezeruzar ire nehe, aze peruzar wi wi heze'eg peho peiko nehe no, te iahykaw rehe nehe no, apumuapyk kar putar heruwake ihe nehe, tuwihaw henaw rehe ihe nehe.

22 Aze peapyakwar heta henu haw nehe, pezeapyaka katu Tekwe ze'eg rehe nehe, uzeruzar ma'e wanupe imume'u pyr rehe nehe, i'i Zezuz Araorixez pe har wanupe.

***Ywak rehe har umuwete katu
Tupàn a'e wà kury***

4 **1** A'e 'ar mehe we aexak ma'e hepuahu zàwenugar pe har ihe. Aexak uken uzewàpytymawok ma'e ywate. Aenu amo ze'eg ihe no. A'e ze'eg nuzawy kwaw xi'am a'e. Amo 'ar mehe a'e 'ym mehe a'e ze'eg uze'eg ihewe a'e no. Uze'eg wi ihewe kury. — Ezeupir ezuwà xe ywate nehe, i'i ihewe kury. — Aexak kar putar ma'e uzeapo ma'e rà m newe ihe nehe kury, i'i ihewe.

2 A'e 'ar mehe we Tekwe hereraha a'e uken rupi a'e kury, ihewe ma'e hexak kar pà a'e kury. A'e pe ywate tuwihaw henawhu hin a'e. Amo awa wapyk in a'e tuwihaw henaw rehe a'e. **3** Huwa uhyape katu ita zaz her ma'e ài a'e no, ita xaton her ma'e ài a'e no. Zanurape tuwihaw henaw huwake hin a'e. Zanurape heny katu ita huwyahy ma'e emeraw her ma'e ài a'e. **4** Amo 24 tuwihaw henaw a'e, tuwihawete henaw huwake wanuz a'e wà. Wapyk a'e 24 tuwihaw wenaw rehe pitàitàigatu a'e wà. Umunehew ukamir xigatu ma'e waiko wà no. Umunehew àkàgàpixi haw wàkàg rehe wà no, (tuwihaw ikàg ma'e ài wà no). Heta ita hekuzar katu ma'e or her ma'e a'e àkàgàpixi haw rehe a'e. **5** Amàn uweraw tuwihaw henaw rehe. Wànoànog a'e pe no: tainy uhyape katu a'e pe tuwihaw henaw henataromo wà no. A'e tainy a'e wà, tekwe Tupàn huwake har romo wanekon a'e wà. **6** Ma'e waruwa uhua'u ma'e zàwenugar a'e, tuwihaw henaw henataromo tuz a'e. A'e waruwa nuzawy kwaw ita uzepyxakatu ma'e a'e. Amo 4 ma'e wikuwe ma'e wapyk in tuwihaw henaw huwake a'e wà no. Heta tetea'u waneha wà. **7** Wikuwe ma'e ipy nuzawy kwaw zawaruha a'e. Amo wikuwe ma'e nuzawy kwaw tapi'aka'yr a'e. Amo wikuwe ma'e huwa nuzawy kwaw awa huwa a'e. Amo wikuwe ma'e nuzawy kwaw wiràhu uwewe ma'e a'e. **8** Pitàitàigatu a'e ma'e wereko 6 upepo a'e wà. Heta tetea'u waneha a'e wà no, te wanetekwer wanehe heta heha a'e wà no, te wapy'a pe a'e wà no. Uzegar waiko wà, upytu'u 'ym pà wà.

Ikatuahy, ikatuahy, ikatuahy,
Zanezar Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e a'e.
Izypy mehe hekon a'e.

Ko 'ar rehe hekon a'e no.

Wiko putar tuweharupi a'e nehe no,
i'i waiko izupe wà, uzegar pà wà.

9 A'e 4 wikuwe ma'e a'e wà, uzegar tuwihaw henaw rehe har pe a'e wà, a'e tuweharupi wiko ma'e rà m pe a'e wà, ikatu haw rehe ipuràgaw rehe uzegar pà a'e wà. — Tuwe teko paw umume'u ikatu haw a'e wà nehe, i'i izupe wà. **10** Wazegar mehe a'e 24

tuwihaw a'e wà no, uzeamumew tuwihaw henaw rehe har huwa rupi a'e wà no. Umuwete katu a'e tuweharupi wiko ma'e ràm wà no. Omomor wàkàgàpixi haw ywy rehe wà no, tuwihaw henaw henataromo wà no. Na'e uze'eg izupe wà kury, uzegar pà wà kury.

- 11 Ne Urezar ne, ne Tupàn ne.
Nekatuahy ne,
A'e rupi teko paw umume'u
putar nekàgaw nepuràg eteahy
haw a'e wà nehe,
Ta'e nekàg wera'u amogwer
paw wanuwi ne xe.
Ta'e erezapo ma'e paw rupi katete
ne wà no xe, i'i izupe wà.

**Àràpuhàràna'y'r zàwenugar
uwàpytymawok pape a'e kury**

5 1 Na'e aexak amo pape ihe kury. A'e tuwihaw henaw rehe har upyhyk a'e pape opo awyze har pupe. Heta tetea'u ze'eg ikaikair pyrer a'e pape rehe a'e. Heta 7 hewàpytymaw hehe a'e wà no. (A'e rupi ni amo nupuner kwaw imugeta haw rehe a'e wà.) 2 Na'e aexak amo Tupàn heko haw pe har ikàg ma'e ihe kury. Uze'eg wahy haw rupi a'e. — Mo upuner ko pape hewàpytymawokaw rehe a'e, mo ikatu wera'u amogwer paw wanuwi a'e, i'i.

3 Wekar pape hewàpytymawok àràm oho. Wekar ywak rehe. Nuexak kwaw amo. Wekar ywy rehe no. Nuexak kwaw. Ni amo nupuner kwaw a'e pape hewàpytymawokaw rehe a'e wà. 4 Na'e azai'o ihe kury, ta'e nuexak kwaw a'e pape hewàpytymawok àràm a'e xe. Ni amo nupuner kwaw a'e pape imugeta haw rehe a'e wà. 5 Na'e amo tuwihaw i'i ihewe a'e kury. — Ezai'o zo ty, i'i ihewe. — Eme'e nehe ty. Zawaruhu zàwenugar a'e, Zuta hemimino a'e, Tuwihaw Tawi hemimino a'e no, ikàg wera'u amogwer wanuwi paw rupi katete a'e. A'e rupi upuner a'e pape hewàpytymawokaw rehe a'e nehe, upuner imugeta haw rehe a'e nehe, i'i a'e tuwihaw ihewe.

6 Na'e aexak Àràpuhàràna'y'r zàwenugar a'e pe i'àz mehe ihe kury. Tuwihaw henaw mytepe i'àz a'e. A'e 4 wikuwe ma'e a'e wà no, a'e pe huwake wanekon a'e wà no. Tuwihaw a'e wà no, huwake wanekon a'e wà no. Tuwihaw henaw rehe har a'e, Àràpuhàràna'y'r izuka pyrer ài hekon a'e. 7 i'ak wà. 7 heha wà no. A'e 7 heha a'e wà, Tupàn Hekwe ywy nànan imono kar pyrer ài wanekon a'e wà. 7 Na'e Àràpuhàràna'y'r zàwenugar a'e kury, oho tuwihaw henaw rehe har ipyr a'e kury. Upyhyk a'e pape heruwà izuwi kury, ipo awyze har wi kury. 8 A'e 'ar mehe we a'e 4 wikuwe ma'e a'e wà, a'e 24 tuwihaw a'e wà no, uzeamumew ukwaw pà Àràpuhàràna'y'r zàwenugar huwa rupi a'e wà kury. Pitàitàigatu wereko uxi'am opo pe wà. Pitàitàigatu wereko kawaw hekuzar katu ma'e wà no. Tynehem wakawaw yhyk pupe. Tupàn hemiruze'eg uze'eg izupe a'e wà. Waze'eg nuzawy kwaw a'e yhyk izupe a'e. 9 Na'e umuzàg amo ae zegar haw ipyahu ma'e a'e pe a'e wà kury.

Ne zutyka'i ne,
Erepuner a'e pape ipyhykaw rehe ne,
Erepuner hewàpytymawokaw rehe ne.
Ta'e nezuka a'e wà xe.
Nemàno haw rupi eremekuzar teko
Tupàn pe ne wà, wapyro pà ne wà.
Erepyro amo tenetehar ne wà.
Erepyro amo àwà ne wà no,
Erepyro amo karaiw ne wà no.
Nezewegatete erepyro teko tetea'u
ne wà no.
Erepyro amo ze'egete rupi uze'eg
ma'e ne wà.
Erepyro amo àwà ze'eg rupi uze'eg
ma'e ne wà no.
Erepyro amo karaiw ze'eg rupi
uze'eg ma'e ne wà no.
Nezewegatete erepyro amo ae ze'eg
rupi uze'eg ma'e tetea'u ne wà no.
— Erepyro amo ko ywy rehe har ne wà.
Erepyro amo amo ae ywy rehe
har ne wà no.
Nezewegatete erepyro ywy nàràgatu
har tetea'u ne wà no.

— Erepyro amo pàràna nè wà.
 Erepyro amo izu ma'e nè wà no,
 Erepyro amo ipihun wewer
 ma'e nè wà no.
 Nezewegatete erepyro teko hexakaw
 uzuawyawy ma'e tetea'u nè wà no.

10 A'e teko paw eremuigo kar Tupàn
 hemiruze'eg romo nè wà,
 Xaxeto ài wamuigo kar pà nè wà.
 A'e rupi uzapo putar ikatuahy
 ma'e Tupàn pe a'e wà nehe,
 Izupe uma'ereko pà a'e wà nehe no.
 Wiko putar ywy rehe har
 wanuwihaw romo wà nehe no,
 i'i izupe wà.

11 Na'e ame'e wi hehe ihe no. Aenu Tupàn
 heko haw pe har waze'eg mehe. Heta tetea'u
 a'e pe wà. Tuwihaw henaw huwake i'áz wà.
 A'e 4 wikuwe ma'e a'e wà, a'e tuwihaw a'e wà
 no, upu'am a'e pe a'e wà. **12** Uzegar wahyhaw
 rupi wà.

Àràpuhàràna'y'r izuka pyrer
 zàwenugar a'e,
 Ikatuahy a'e.
 A'e rupi Zanezar romo hekon a'e.
 Hemetarer katu ma'e romo hekon a'e.
 Ukwaw katu ma'e paw rupi katete.
 Ikàg wera'u.
 Ximume'u ikatu haw izupe nehe.
 Ikàg wera'u, ipuràg eteahy wera'u no.
 Ximume'u ikàgaw ipuràg eteahy haw
 izupe nehe, teko nànan nehe no.

13 Na'e ma'e ywak rehe har paw rupi a'e
 wà, ywy rehe har paw rupi a'e wà no, 'y pe
 har paw rupi a'e wà no, uzegar waiko a'e wà
 kury. Aenu wazegar mehe ihe.

Zazegar zaiko kury,
 Tuwihaw henaw rehe har pe kury,
 Àràpuhàràna'y'r zàwenugar pe kury.
 Ximume'u ikatu haw izupe nehe
 Ximume'u ikàgaw izupe nehe
 Ximume'u ipuràgaw izupe nehe
 Tuweharupi nehe,
 Awyze har rupi nehe, i'i waiko izupe
 wà, uzegar pà wà.

14 Na'e a'e 4 wikuwe ma'e a'e wà no, uze'eg
 wanupe a'e wà no. — Azeharomoete, i'i
 wanupe wà. Na'e tuwihaw a'e wà kury,
 uzeamumew ukwaw pà upenàràg rehe
 wapyk pà a'e wà kury, Àràpuhàràna'y'r
 zàwenugar imuwete katu pà a'e wà kury,
 Tupàn imuwete katu pà a'e wà kury.

Àràpuhàràna'y'r zàwenugar pape heta 7 ipegwer a'e wà

6 ¹ Na'e Àràpuhàràna'y'r zàwenugar
 uwàpytymawok a'e pape a'e kury. ⁷
 hewàpytymaw heta a'e pape rehe a'e. Wexak
 kar amo ipehewer iwàpytymawok pà ihewe
 kury. Pitài haw ma'erehak kar haw her romo
 a'e. Na'e amo ma'e wikuwe ma'e a'e pe har
 uze'eg ihewe a'e kury. Ize'eg nuzawy kwaw
 àmànànogaw. -Ezur xe nehe ty, i'i ihewe.

2 Na'e ame'e a'e pape rehe ihe kury. A'e
 ma'e hexakaw nuzawy kwaw hepuahu pe
 ma'e hexakaw ihewe. Aexak kawaru xigatu
 ma'e. Awa iku'az har wereko uwyrapar opo
 pe a'e. Umunchew tuwihaw àkàgàpixi haw
 wàkàg rehe no. Na'e uhem oho urewi
 zauxiapekwer ài kury. Ywy nànan ihon kury,
 wàmàtry'y'mar wazuka pà kury.

3 Na'e a'e Àràpuhàràna'y'r zàwenugar
 wexak kar amo pape pehewer ihewe kury.
 Mokok haw ma'erehak kar haw a'e pehewer
 her romo a'e. Aenu amo ma'e ihewe uze'eg
 mehe ihe kury. — Ezur xe nehe ty, i'i ihewe.

4 Na'e uhem kawaru ipiràg ma'e oho urewi
 a'e kury. Tupàn omono ukàgaw iku'az har pe,
 takihe uhua'u ma'e imono pà izupe. Omono
 kar ywy nànan, teko wàmàtry'y'm kar pà
 izupe.

5 Na'e Àràpuhàràna'y'r zàwenugar wexak
 kar amo pape pehewer ihewe kury. Na'iruz
 haw ma'erehak kar haw a'e pehewer her
 romo a'e. Aenu amo ma'e ihewe uze'eg
 mehe. — Ezur xe nehe ty, i'i ihewe. Na'e
 aexak kawaru ipihun ma'e kury. Awa iku'az
 har wereko ma'e puhuz taw hagapaw opo pe
 a'e. **6** Na'e a'e wikuwe ma'e uze'eg ihewe a'e
 wà nehe. — Teko tetea'u ima'uhez putar a'e
 wà nehe. Ni aroz nuhyk kwaw wanupe nehe.
 Ma'e kawer a'e nehe, win a'e nehe no, xo a'e

zo uhyk putar wanupe nehe, i'i ihewe. **7** Na'e Àràpuhàràna'yr zàwenugar wexak kar amo pape pehegwer ihewe kury. **4** haw ma'erehak kar haw a'e pehegwer her romo a'e. Aenu amo ma'e ize'eg mehe ihe. — Ezur xe nehe ty, i'i ihewe.

8 Na'e aexak kawaru itawa ma'e ihe kury. Amo awa iku'az hin a'e. Mào haw a'e awa her romo a'e. Amo ma'e oho haikweromo a'e no. Umào ma'e kwer waneko haw a'e ma'e her romo a'e. Tupàn omono ukàgaw wanupe a'e no. A'e rupi oho amo ywy rehe a'e wà kury. Uzàmàtyry'ym kar teko a'e ywy rehe har amo ae teko a'e ywy rehe har wanupe wà kury. Umumaw wanemi'u oho wà no. A'e rupi teko a'e ywy rehe har ima'uhez wà. A'e kawaru ku'az har umuma'eahy kar a'e pe har a'e wà no. Omono kar miar hehaite ma'e a'e pe wà no. Miar u'u teko a'e pe har a'e wà.

9 Na'e Àràpuhàràna'yr zàwenugar wexak kar amo pape pehegwer ihewe kury. **5** haw ma'erehak kar haw a'e pehegwer her romo a'e. Aexak Tupàn pe ma'ea'yr zuka haw a'e pe hin mehe ihe. Nuzawy kwaw wywrapew a'e. Aexak teko izuka pyrer wanekwe a'e pe ihe wà no, ma'ea'yr zuka haw iwy pe ihe wà no. Kwehe mehe tuwihaw uzuka kar a'e teko a'e wà, ta'e umume'u Tupàn ze'eg oho waiko purupe a'e wà xe, ta'e nupytu'u kwaw imume'u re a'e wà xe. **10** Na'e wanekwe uhapukaz wahyhaw rupi a'e wà kury. — Urezar ikàg wera'u ma'e ne, nekatuahy ne, erezemonokatu ikatu 'ym ma'e wi netyryk pà ne. Nerezapo pixik kwaw ikatu 'ym ma'e ne, i'i izupe wà. — Erezapo ma'e neze'eg rupi tuweharupi ne, i'i izupe wà. — Ma'e 'ar mehe erezepyk putar urezuka arer wanehe nehe, i'i izupe wà. Iàrew tuwe wanehe nezepykaw, i'i izupe wà.

11 Na'e Àràpuhàràna'yr zàwenugar omono kamir xigatu ma'e wanupe a'e kury, izuka pyrer wanupe pitàitàigatu a'e kury. — Pepytu'u nehe kury, i'i wanupe. — Ta'e heta we amo uzeruzar ma'e izuka pyràm a'e wà nehe no xe, i'i wanupe. — Heremiruze'eg romo wanekon a'e wà no, pezàwegatete a'e wà no, i'i wanupe. — Wiko penywyr romo

herehe uzeruzar haw rehe a'e wà no, i'i wanupe. — Amo 'ar mehe uhyk putar peneta haw nehe, i'i wanupe.

12 Na'e Àràpuhàràna'yr zàwenugar wexak kar amo pape pehegwer ihewe kury. **6** haw ma'erehak kar haw a'e pehegwer her romo a'e. Na'e ywy uryryryryz tuwe a'e kury. Kwarahy uwew a'e no. Ipytunahy pàn ipihun ma'e ài. Zahy ipiràg ma'eruw y kwer ài paw rupi a'e no. **13** Zahytata u'ar ywak wi wà. Nuzawy kwaw ma'ywa u'yw wi u'ar ma'e kwer ywytuàiw hemityk kwer a'e wà, u'ar mehe a'e wà. **14** Na'e ywak ukàzym a'e kury, pape imàmàn pyrer ài a'e kury. Ywytyr paw rupi a'e wà, yrypyo'o paw rupi a'e wà no, utyryk wenaw wi a'e wà no. **15** Na'e tuwihaw ywy rehe har a'e wà, teko waneruze'egar a'e wà no, zauxiapekwer wanuwihaw a'e wà no, awa hemetarer katu ma'e a'e wà no, awa ikàg ma'e a'e wà no, amogwer teko paw rupi a'e wà no, amo pe uma'ereko ma'e a'e wà, uzeupe uma'ereko ma'e a'e wà no, uzeàmim oho ita kwar pupe paw rupi a'e wà, uzeàmim ita iwy pe ywytyr rehe a'e wà no, a'e ma'erahy wi uzàn pà a'e wà. **16** Uhapukaz ywytyr wanupe uze'eg pà a'e wà, itahu wanupe a'e wà no. — Pe'ar pekaw pà urerehe nehe, i'i wanupe wà. — Uremim pe nehe, a'e rupi tuwihaw henaw rehe har na'urerehak kwaw a'e nehe, a'e rupi Àràpuhàràna'yr zàwenugar nuzepyk kwaw urerehe a'e nehe, i'i ywytyr wanupe itahu wanupe wà. **17** — Ta'e Tupàn 'ar uhem kwez kury xe, ta'e urerehe izepykaw uhem kwez kury xe, i'i wanupe wà. — Mo upuner a'e ma'erahy ipuraraw paw rehe a'e wà nehe, i'i wanupe wà.

**Izaew izuapyapyr tetea'u wiko putar
Tupàn hemiruze'eg romo a'e wà kury**

7 **1** Na'e aexak **4** Tupàn heko haw pe har ihe wà kury, **4** ywy heme'y rehe wiko ma'e ihe wà kury. Umopytu'u kar ywytu a'e wà. A'e rupi ywytu nupuner kwaw uhemaw rehe a'e kury, ni ywy rehe, ni yryhu rehe, ni ka'a rehe no. **2** Na'e aexak amo Tupàn heko haw pe har ihe kury. Kwarahy ihemaw wi tur a'e. Werur Tupàn her ikaikair pyràm uzeupi

a'e no. Uze'eg wahyhaw rupi, a'e 4 Tupàn heko haw pe har wanupe, a'e ywy imumaw par wanupe. **3** — Pemumaw zo ywy nehe ty wà, pemumaw zo yryhu nehe ty wà, pemumaw zo ka'a nehe ty wà, i'i wanupe. — Urumuapyapyk putar Tupàn her ure nehe, hemiruze'eg wanehàpykà rehe nehe, i'i wanupe. — A'e re pepuner ywy imumaw paw rehe nehe. Pemumaw yryhu a'e mehe nehe no. Pemumaw ka'a a'e mehe nehe no, i'i wanupe.

4 Na'e Tupàn heko haw pe har upapar hemiruze'eg a'e wà, ta'e ipurumuapyapyk wer waner rehe a'e wà xe, wanehàpykà rehe a'e wà xe. Umume'u waneta haw ihewe. — 144.000 waneta haw a'e wà, i'i ihewe. Kwehe mehe Izaew umuzàg 12 wa'yr a'e wà. Ta'yr umuzàg wa'yr tetea'u a'e wà no. A'e Tupàn heko haw pe har umuapyapyk her Izaew ta'yr wazuapyapyr wanehàpykà rehe a'e wà. Umume'u waneta haw ihewe wà.

5-8 Heta 12.000 Zuta izuapyapyr wà.

Heta 12.000 Hu izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Kaz izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Azer izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Natari izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Manaxe izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Ximeàw izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Erewi izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Ixakar izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Zepuru izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Zuze izuapyapyr wà no.

Heta 12.000 Mezàmi izuapyapyr wà no, i'i ihewe.

**Teko tetea'u ywak rehe har umume'u
Tupàn ikatu haw a'e wà kury**

9 Na'e aexak teko tetea'u ihe wà kury. Ni amo nupuner kwaw wapapar haw rehe a'e wà. Amo tenetehar a'e pe wanekon wà, amo àwà a'e pe wanekon wà no, amo karaiw a'e pe wanekon wà no. Amo ze'egete rupi uze'eg ma'e a'e pe wanekon wà, amo àwà ze'eg rupi uze'eg ma'e a'e pe wanekon wà no, amo karaiw ze'eg rupi uze'eg ma'e a'e pe wanekon wà no, amo ae ze'eg rupi uze'eg ma'e tetea'u a'e pe wanekon wà no. Amo ko ywy rehe arer

wiko a'e pe wà, amo amo ae ywy rehe arer wiko a'e pe wà no. Amo ywy nàngatu har a'e pe wanekon wà no. Amo pàràna wiko a'e pe wà, amo izu ma'e wiko a'e pe wà no, amo ipihun wewer ma'e wiko a'e pe wà no. Amo ae uzexak uzuawyawy ma'e a'e pe wanekon wà no. A'e teko paw rupi katete a'e wà, upu'àm tuwihaw henaw henataromo a'e wà, Aràpuhàràna'yr zàwenugar henataromo a'e wà. Umunehew ukamir xigatu ma'e wà. Upyhyk wàhu àkàgwer opo pe wà no. **10** Uhapukaz uze'eg pà wà. Tupàn zaneru a'e, Tuwihaw henaw rehe har a'e, Zanepyro a'e, i'i izupe uhapukaz pà wà.

11 Tupàn heko haw pe har paw rupi a'e wà no, upu'àm a'e pe tuwihaw henaw huwake a'e wà no. Tuwihaw a'e wà no, a'e 4 wikuwe ma'e a'e wà no, a'e pe i'áz a'e wà no. Na'e uzeamumew ukwaw pà wà, uwa ywy rehe tuwihaw henaw henataromo wà. Umuwete katu Tupàn a'e pe wà.

12 Uze'eg nezewe izupe wà. Azeharomoete. Tuwe teko paw umume'u nekatu haw a'e wà nehe. Nekàg wera'u ne, nepuràg eteahy wera'u ne. Erekwaw katu ma'e paw rupi katete ne. Urerurywete ure, ta'e urepyro pe ne xe, ta'e ikatua'y ma'e erezapo iko urewe ne xe. Tuwe teko uze'eg newe neremiruze'eg ài wà nehe, Tuwe weruzar neze'eg wà nehe. Ereiko ikàg wera'u ma'e romo ne. Tuwe nezewe ereiko tuweharupi nehe, Awyze har rupi nehe no. Azeharomoete, i'i izupe wà.

13 Na'e amo tuwihaw uze'eg ihewe kury, herehe upuranu pà kury. — Mo romo wanekon a'e teko a'e wà, a'e kamir xigatu ma'e imunehew par a'e wà, i'i ihewe. — Ma'e wi wanur wà, i'i ihewe.

14 — Heruwà, a'e izupe. — Nakwaw kwaw ihe, a'e izupe. — Ne ty, aipo erekwaw ne ty, a'e izupe. — A'e teko a'e wà. Ma'erahy kwer uhua'u ma'e ipuraraw paw pe har romo wanekon a'e wà, i'i ihewe. Teko uputuka ukamir 'y pupe wà, xigatu ma'e romo iapo pà wà. Aràpuhàràna'yr huwykwaw a'e, nuzawy kwaw 'y purupe a'e. Ta'e uhez ikatu 'ym ma'e puruwà a'e xe. **15** — A'e rupi upu'àm Tupàn henaw henataromo a'e wà kury. Weruzar

ize'eg hàpuzuhu pupe wà, pyhaw wà, 'aromo wà no, i'i ihewe. — Tuwihaw henaw rehe har a'e nehe, umuigo kar putar a'e teko uzepyr a'e wà nehe, ikatu 'ymaw wi wapyro pà ukàgaw pupe a'e wà nehe, i'i ihewe. **16** — Na'ima'uhez pixik kwaw a'e wà nehe. Na'iziwez pixik kwaw wà nehe no, i'i ihewe. — Kwarahy nuwapy kwaw a'e wà nehe. Tata nuwapy kwaw a'e wà nehe, i'i ihewe. **17** — Ta'e Àràpuhàràna'yr zàwenugar a'e nehe xe, tuwihaw henaw mytepe har a'e nehe xe, wiko putar wanehe uzekaiw ma'e romo a'e nehe xe, i'i ihewe. — Weraha putar wemiaihu ytyzuzàmaw pe a'e wà nehe, wamui'u kar pà a'e pe a'e wà nehe, 'y purumuigo kar har i'u kar pà wanupe a'e wà nehe, i'i ihewe. — Na'e Tupàn uhyuhyw putar wanehay kwer wanuwi a'e nehe, i'i ihewe.

**Àràpuhàràna'yr uwàpytymawok pape
iahykaw rehe har a'e kury**

8 **1** Na'e Àràpuhàràna'yr zàwenugar wexak kar amo pape pehegwer ihewe a'e kury. **7** haw ma'erehak kar haw a'e pehegwer her romo a'e. Hexak kar mehe ni amo ywate har nuze'eg kwaw a'e wà. **2** Na'e aexak a'e **7** Tupàn heko haw pe har ihe wà, Tupàn huwa rupi wiko ma'e ihe wà. Na'e amo omono **7** xi'àm wanupe a'e kury.

3 Amo ae Tupàn heko haw pe har ur a'e pe tuwihaw henaw pe a'e kury, yhyk kawaw hekuzar katu ma'e por herur pà a'e kury. Ta'e Tupàn omono yhyk tetea'u izupe a'e xe. Na'e a'e Tupàn heko haw pe har omono Tupàn hemiruze'eg waze'eg izupe kury, yhyk inuromo hapy pà kury. **4** Na'e yhyk hàtàxiner uzeupir Tupàn pe, hemiruze'eg waze'eg inuromo, ta'e a'e Tupàn heko haw pe har wapy a'e xe. **5** Na'e a'e Tupàn heko haw pe har upyhyk yhyk hyru kwer kury. Omono tata a'e pe har kawaw pupe kury, imynehem pà kury. Na'e omomor a'e tata kawaw por ywy rehe heityk pà kury. A'e 'ar mehe wànoànog àmàn ài kury. Uweraweraw no. Ywy uryryryz no.

**Tupàn heko haw pe har upy
uxi'àm a'e wà kury**

6 Na'e a'e **7** Tupàn heko haw pe har a'e wà, a'e xi'àm hereko har a'e wà, uzemuàgàym uxi'àm ipy haw rehe a'e wà.

7 Tupàn heko haw pe har ipy upy uxi'àm kury. Amàn tàtà ma'e a'e, tata a'e no, u'ar kwaw pà ywy rehe ma'eruwuy kwer inuromo a'e. Amo ywy pehegwer ukaz paw kury. Ywyrà tetea'u ukaz a'e no. Ka'api'i tetea'u ukaz a'e no. (Heta we ukaz 'ym ma'e no.)

8 Na'e amo Tupàn heko haw pe har upy uxi'àm a'e kury. Na'e ywy pehegwer uhua'u ma'e ywytyr zàwenugar ukaz ma'e a'e kury, u'ar kwaw pà yryhu pupe a'e kury. Yryhu iaikwer uzeapo ma'e huwykwer romo kury. **9** Ipira yryhu pe har tetea'u umàno a'e wà. Aze heta na'iruz ipira pe pe wà, pitài umàno. Mokok numàno kwaw wà. Aze heta na'iruz ipira 'a pe wà, nezewegatete no. Kanuhu tetea'u uzekazeka a'e wà no. Aze heta na'iruz kanuhu pe pe wà, a'e ywytyr zàwenugar umuaiw pitài kanu. Numuaiw kwaw inugwer wà.

10 Na'e amo Tupàn heko haw pe har upy uxi'àm a'e kury. Zahytata uhua'u ma'e ukaz ma'e u'ar kwaw pà ywak wi a'e kury, yrykaw pupe a'e kury, ytyzuzàmaw pupe a'e no. **11** (Iroahy haw a'e zahytata her romo a'e.) Na'e yrykaw iaikwer iroahy kury. Teko tetea'u umàno i'u re a'e wà, ta'e iroahy tuwe a'e xe.

12 Na'e amo Tupàn heko haw pe har upy uxi'àm a'e kury. Amo upei'àg kwarahy kury, ipehegwer i'ok pà izuwi kury. Upei'àg zahy pehegwer no. Umumaw zahytata tetea'u a'e wà no. A'e rupi nuhyape katu kwaw ma'e izypy mehe arer ài a'e wà. Ni 'aromo nuhyape katu kwaw. Ni pyhaw nuhyape katu kwaw.

13 A'e re ame'e ywate ihe kury. Na'e aexak wiràhu ywate uwewe ma'e ihe kury. Uze'eg wahyhawa'u a'e. — Az, Az, Az, i'i oho iko uwewe pà. — Heta we na'iruz xi'àm ipy har a'e wà nehe, i'i oho iko. — Ywy rehe har upurawar putar ma'erahy uhua'u ma'e a'e wà nehe kury, xi'àm ipy re a'e wà nehe kury, i'i oho iko.

9¹ Na'e amo Tupàn heko haw pe har upy uxi'àm a'e kury. Aexak a'e zahytata ywy rehe u'ar ma'e kwer ihe kury. Tupàn omono uken hewàpytymawokaw izupe a'e kury. A'e rupi upuner wykwwaruhu hewàpytymawokaw rehe kury. **2** Na'e zahytata uwàpytymawok wykwwaruhu kury. Uhem tàtâxin a'e wi a'e kury. Nuzawy kwaw tatahu. Tâtâxin umupihun kar kwarahy. Umupihun kar ywytu no. **3** Na'e tukuruhu wezyw ywy rehe wà, tàtâxin wi wà. Amo omono ukâgaw wanupe. Uzeapo zawazyr ài wà. **4** Na'e Tupàn i' wanupe. — Pemumaw zo ka'api'i nehe, pemumaw zo ywyrâ nehe. Pemumaw zo ka'a nehe, i' wanupe. — Xo teko zutyka'i pepuner wàmâtry'y'maw rehe nehe. Aze amo nuwereko kwaw Tupàn her imuapyk pyrer wehâpykâ rehe a'e wà nehe, pezâmâtry'y'm peho pe wà nehe, i' wanupe.

5 — Pezuka zo a'e teko pe wà nehe, i' wanupe. — Pepi pe wà nehe. Pepuraraw kar ma'erahy wanupe nehe. Umumaw putar **5** zahy ma'erahy ipuraraw pà wà nehe, i' wanupe. A'e ma'erahy hahy putar wanupe zawazyr purupi haw ài nehe. **6** A'e 'ar rehe nehe, teko imâno wer zepe wà nehe. Nupuner kwaw umâno haw rehe wà nehe. — Tuwe urumâno nehe, i' putar zepe wà nehe. Wamâno haw uhem putar oho wanuwi nehe. **7** A'e tukur kawaru ài wanekon a'e wà. Uzemuâgâ'y'm purâmâtry'y'maw pe oho haw rehe wà. Umunehew tuwihaw âkâgâpîxi haw wâkâg rehe wà. Heta ita hekuzar katu ma'e or her ma'e a'e âkâgâpîxi haw rehe a'e. Wanuwa nuzawy kwaw awa wanuwa wà. **8** Wa'aw nuzawy kwaw kuzâ wa'aw wà. Wanâz nuzawy kwaw zawaruhu wanâz wà. **9** Umunehew ukamir tâtâahy ma'e wà, uzeywâ haw wi wà. Wapepo wânoânog wà. Wapepo iânôânogaw nuzawy kwaw wywramawa tetea'u purâmâtry'y'maw pe oho ma'e a'e wà. **10** Heta purupi haw zawazyr ài wanuwaz pe wà no. Umumaw putar **5** zahy upurumuahy pà wà nehe. **11** Heta wanuwihaw wanupe no. Ywykwwaruhu pupe har wanuwihaw romo hekon a'e. — Apanon, i' Zutew izupe wà. — Aporion, i' Kere ywy

rehe har izupe wà. — Purumumaw ma'e, za'e izupe zaneze'eg rupi.

12 Na'e upaw ma'erahy ipuraraw paw ipy kury. Heta we mokoz ma'erahy puraraw pâwâm.

13 Na'e amo Tupàn heko haw pe har upy uxi'àm a'e kury. Aenu amo ma'e ize'eg mehe ihe. Uze'eg 'àm ma'ea'yr zuka haw huwake a'e, heme'y rehe a'e. A'e ma'ea'yr zuka haw Tupàn henataromo hin a'e. **14** Na'e uze'eg a'e ma'e a'e Tupàn heko haw pe har pe a'e kury, a'e xi'àm hereko har pe a'e kury. — Emuhem kar a'e **4** Tupàn heko haw pe har ne wà nehe ty, yrykawhu huwake imunehew kar pyrer ne wà nehe ty, i' izupe. Ewpara a'e yrykawhu her romo a'e.

15 Na'e a'e Tupàn heko haw pe har umuhem kar a'e **4** Tupàn heko haw pe har oho a'e wà, wamunehew kar haw wi a'e wà. — Peho ywy nânân nehe ty wà, i' wanupe. — Pezuka teko tetea'u pe wà nehe ty wà, i' wanupe. — Aze na'iruz teko pexak pe wà nehe, pezuka pitâi nehe. Aze amo na'iruz teko pexak pe wà nehe, pezuka pitâi nehe no. Nezewegatete pezuka teko peho peiko pe wà nehe, i' wanupe. — Ta'e Tupàn pemuhyk kar a'e xe, ko ma'e iapo kar pà peme a'e xe, ko 'ar rehe tuwe a'e xe, i' wanupe. **16** Na'e uze'eg ihewe kury. Umume'u zauxiapekwer waneta haw ihewe. Heta tetea'u wà. (200.000.000 waneta haw wà.) Kawaru ku'az har romo wanekon paw rupi wà. **17** Aexak kawaru ihe wà, waku'az har ihe wà no. Wakamir tâtâ ma'e ipirâg ma'e nuzawy kwaw tata a'e wà. Ipihun ywak ài wà no. Itawa ma'eputy ài wà no. Kawaru wâkâg nuzawy kwaw zawaruhu wâkâg a'e wà. Tata uhem wazuru wi no. Tâtâxin uhem wazuru wi a'e. Tâtâxin teha ko'oko'o har itawa ma'e uhem wazuru wi no. **18** A'e tata a'e, a'e tâtâxin a'e no, a'e tâtâxin teha ko'oko'o har a'e no, uzuka teko ywy rehe har tetea'u a'e wà. Aze heta na'iruz teko pe pe wà, uzuka pitâi. Aze heta na'iruz teko 'a pe wà, uzuka pitâi no. Nezewegatete uzuka teko tetea'u oho a'e wà. **19** Ta'e a'e kawaru wazuru ikâg a'e wà xe. Wanuwaz ikâg a'e wà no. Wanuwaz

nuzawy kwaw mozaiw wà. Upurupi oho waiko uwaz pupe wà.

20 Amogwer teko a'e wà, umàno 'ym ma'e kwer a'e wà, nupytu'u kwaw tupàn a'ua'u wamuwete katu re a'e wà. Nupytu'u kwaw wemiapo kwer wamuwete katu re wà. Umuwete wi wi Zurupari heko haw pe har waiko wà. Uzapo wi wi tupàn ua'u wà. Uzapo ita hekuzar katu ma'e or her ma'e tupàn ua'u romo uzeupe wà. Uma'ereko ita parat her ma'e rehe wà no, ita poro her ma'e wà no, wyzài ita rehe wà no, tupàn ua'u iapo pà wà. Uzapo wywra tupàn ua'u romo uzeupe wà no. Umuwete katu agwer wemiapo kwer wà. A'e tupàn a'ua'u nupuner kwaw ma'e hexakaw rehe wà. Nupuner kwaw ma'e henu haw rehe wà. Nupuner kwaw wata haw rehe wà. **21** Teko nupytu'u kwaw ikatu 'ym ma'e iapo re wà. Nuzemumikahy kwaw ikatu 'ym ma'e wemiapo kwer rehe wà. Nupytu'u kwaw upuruzuka re wà. Paze ma'e nupytu'u kwaw uma'ereko haw iapo re wà. Awa nupytu'u kwaw kuzàwyzài wapuhe uker ire wà. Oho wiwi wapuhe wà. Nupytu'u kwaw ma'e rehe umunar ire wà.

Tupàn heko haw pe har wereko pape pixika'i ma'e a'e kury

10 ¹Na'e aexak amo Tupàn heko haw pe har ywak wi iwezyw mehe ihe. Umunehew ywàkum uzehe a'e. Zanurape iàkà rehe hin. Huwa nuzawy kwaw kwarahy. Hetymà nuzawy kwaw tata reny kwer upu'àm ma'e. **2** Pape pixika'i ma'e upyhyk hereko opo pe. Upyrog yryhu rehe upyk upy pupe. Upyrog ywy rehe upy inugwer pupe no. **3** Uze'eg uhapukaz pà. Ize'eg nuzawy kwaw zawaruhi tetea'u waze'egaw a'e. Ize'eg ire 7 àmànànog uze'eg izupe a'e wà kury, wànoànogahy pà a'e wà kury. **4** Waze'eg ire azypprog waze'eg imuapyk pà pape rehe ihe. Nakaikair kwaw ihe, ta'e ainu amo ae teko ize'eg mehe ihe kury xe. Ywak rehe hekon uze'eg mehe. — Emume'u zo àmànànog waze'eg nehe, teko wanupe nehe. Emuapyk zo waze'eg pape rehe nehe, i'i ihewe.

5 Na'e a'e Tupàn heko haw pe har opoe'eg ywak rehe a'e kury. **6** Umume'u ma'e Tupàn her rehe a'e. (Tupàn wiko putar tuweharupi nehe, awyze har rupi nehe no. Izypy mehe uzapo ywak a'e. Uzapo ywak rehe har paw rupi a'e wà no. Uzapo ywy no, uzapo ywy rehe har paw rupi wà no. Uzapo yryhu no, uzapo yryhu rehe har paw rupi wà no.) — Na'jàrew kwaw kury, i'i a'e Tupàn heko haw pe har. **7** — Amo Tupàn heko haw pe har upy putar uxi'àm a'e nehe kury, i'i ihewe. — Kwehe mehe Tupàn umume'u wemiapo rà m awa wanupe a'e. A'e awa umume'u a'e ze'eg teko wanupe a'e wà, pape rehe imuapyk pà a'e wà. Teko nuenu katu kwaw a'e ze'eg a'e wà. Tupàn uzapo putar a'e ma'e a'e nehe kury, i'i ihewe.

8 Na'e a'e ze'eg ywate har uze'eg wi ihewe kury. — Epyhyk a'e pape Tupàn heko haw pe har ipo pe har eho nehe ty, i'i ihewe. (— A'e Tupàn heko haw pe har upu'àm iko ywy rehe upyrog pà, yryhu rehe upyrog pà, i'i ihewe.)

9 Aha ipyr. — Emur kwez pape pixika'i ma'e ihewe nehe ty, a'e izupe. — Epyhyk nehe ty, e'u nehe ty, i'i ihewe. — Nezuru pe hete katu putar newe nehe, hàir ài nehe. Imokon ire hazahy putar nepy'a pe nehe, i'i ihewe.

10 Apyhyk izuwi. A'u. Hete katu hezuru pe. Imokon ire hazahy hepy'a pe. **11** Na'e uze'eg wi ihewe. — Emume'u wi wi Tupàn ze'eg eho teko wanupe nehe ty, i'i ihewe. — Tupàn umume'u teko tetea'u wanemiapo rà m kwez newe. Umume'u wanupe wemiapo rà m kwez newe no. Umume'u ze'eg tetea'u rupi uze'eg ma'e wanemiapo rà m kwez newe. Umume'u tuwihaw tetea'u wanemiapo rà m kwez newe. Emume'u a'e ma'e eho teko wanupe nehe, i'i ihewe.

Zeuz wexak mokoz Tupàn ze'eg imume'u har a'e wà kury

11 ¹Na'e umur ma'e puku haw hagapaw ihewe a'e kury. — Eagaw Tupàn hàpuzuhu eho nehe ty, ipukua'u haw uhua'u haw imume'u pà nehe ty, i'i ihewe. — Eparar Tupàn imuwete har a'e pe har ne wà nehe no,

i'i ihewe. **2**— Eho zo katu pe nehe, ehem zo tãpuzuhu wi nehe, ywy ipuku haw hagaw pã nehe, ta'e tupàn a'ua'u wamuwete har wiko a'e pe a'e wã xe, i'i ihewe. — Umumaw putar 42 zahy a'e pe wata pã wã nehe, i'i ihewe. **3**— Amono kar putar mokoz Tupàn ze'eg imume'u har ihe wã nehe, a'e pe har wapyr ihe wã nehe. Umunehew putar yrupuhu pàn a'e wã nehe, ukamir romo iapo pyr a'e wã nehe. (Izuhazuhar putar wanupe nehe.) — Umumaw putar 1.260 'ar Tupàn ze'eg imume'u pã wã nehe, teko wanupe wã nehe, i'i ihewe.

4 A'e mokoz Tupàn ze'eg imume'u har a'e wã, mokoz ma'ywa 'yw ài wanekon a'e wã, mokoz tatainy ài wanekon a'e wã. Upu'àm putar oho ywy rehe har wazar huwa rupi wã nehe. **5** Aze teko ipuruzuka wer wanehe wã nehe, uhem putar tata wazuru wi nehe, wãmàtryr'ymar wazuka pã nehe. Nezewe mehe aze amo uzeagaw wazuka pã a'e nehe, uzezuka putar a'e nehe. **6** A'e mokoz awa umupytu'u kar putar àmàn ikyr ire a'e wã nehe. Nukyr kwaw a'e 'ar mehe nehe, Tupàn ze'eg imume'u mehe nehe. Uzapo putar 'y tyzuzàmaw pe har ma'eruwy kwer romo wã nehe. Umur kar putar ma'erahy haw tetea'u ywy rehe wã nehe, wemimutar rupi wã nehe.

7 Imume'u re, uhem putar àzàg hehaite ma'e ywykwaruhu wi a'e nehe, a'e mokoz awa wãmàtryr'ym pã a'e nehe, waneityk pã wazuka pã a'e nehe. **8** Wanetekwer umàno ma'e kwer upyta putar taw mytepe wã nehe, (Zezuz Zanezar zuka awer pe wã nehe). Namume'u kwaw tawhu herete peme kury. Amo ae her ua'u heta a'e pe kury. Xotom her romo a'e, Ezit amo her romo no. Namume'u kwaw herete peme. **9** Tenetehar a'e wã, àwã a'e wã no, Karaiw a'e wã no, ze'egete kwaw par a'e wã no, àwã ze'eg kwaw par a'e wã no, amogwer ze'eg kwaw par a'e wã no, ko ywy rehe har a'e wã no, amo ywy rehe har a'e wã no, pàràna a'e wã no, izu ma'e a'e wã no, ipihun wewer ma'e a'e wã no, hexakaw uzuawyawy ma'e a'e wã no, a'e teko paw ume'e putar wanetekwer umàno ma'e kwer

wanehe a'e wã nehe. Umumaw putar na'iruz 'ar wã nehe, umumaw putar amo pitài 'ar ku'aw har wã nehe no, a'e pe wanuz pã wã nehe. Nutym kar kwaw wã nehe. Aze awa ipurutym wer wanehe nehe, — Ezutum zo nehe, i'i putar teko izupe wã nehe. **10** Teko ywy rehe har hurywete putar wamàno awer rehe wã nehe. Uzapo putar mynykaw wã nehe, ma'e imono e pã uzeupeupe wã nehe, ta'e a'e mokoz Tupàn ze'eg imume'u har a'e wã xe, upuraraw kar ma'erahy tetea'u teko wanupe a'e wã xe, ywy rehe har wanupe a'e wã xe. Umàno kwez wã kury, i'i putar uzeupeupe wã nehe. A'e rupi hurywete putar wã nehe. **11** Na'e a'e 'ar paw ire Tupàn umur kar pyptuhemaw a'e awa wanupe a'e, wamugweraw kar pã a'e. Ipytuhemaw wixe wanetekwer rehe. Upu'àm wi wã kury. Teko a'e wã, a'e mokoz awa wanexak arer a'e wã, ukyze katu wanuwu a'e wã kury. Ukyze tuwe a'e ukweraw ma'e kwer wanuwu wã kury. **12** Na'e a'e mokoz Tupàn ze'eg imume'u har wenu amo ze'eg ywate har a'e wã. — Pezeupir pezuwã xe nehe ty wã, i'i wanupe. Uzeupir ywate ywàkun pupe wã. Wãmàtryr'ymar ume'e wanehe wazeupir mehe wã. **13** A'e 'ar mehe we ywy uryryryryz tuwe kury. Tawhu pehewer u'ar a'e, teko tetea'u wazuka pã uryryz mehe a'e. (Uzuka 7.000 teko wã.) Teko wikuwe ma'e ukyze katu izuwu a'e wã kury, Tupàn ywate har ikàgaw imume'u ahyahy pã a'e wã kury. — Azeharomoete Tupàn ikàg a'e, i'i izupe wã. **14** Upaw a'e ma'erahy ipuraraw paw a'e kury. Mokoz haw her romo a'e. Pexak nehe. Na'jàrew kwaw na'iruz haw ma'erahy ipuraraw pãwãm uhem putar a'e nehe kury.

Tupàn heko haw pe har upy xi'àm iahykaw rehe har a'e kury

15 Na'e amo Tupàn heko haw pe har upy uxi'àm a'e kury. Amo uze'eze'eg wahyhaw rupi ywate a'e wã kury. — Zanezar Tupàn a'e, ta'yr Zanepyro har Zaneruwihawete a'e no, upureruze'eg putar a'e wã nehe, tuweharupi a'e wã nehe, awyze har rupi a'e wã nehe no, i'i wanupe wã.

16 Na'e a'e 24 tuwihaw henaw rehe har Tupàn huwa rupi har a'e wà, uzeamumew ywy rehe a'e wà, Tupàn imuwete katu pà a'e wà.

17 — Tupàn Urezar ikàg wera'u ma'e ne, ereikuwe ko 'ar rehe ne, ereikuwe kwehe mehe no.

Nekatuahy ne,
ta'e erezypyrog pureruze'eg
pà ne kury xe,
nekàg wera'u haw rupi ne kury xe,
i'i izupe wà.

18 — Tupàn ua'u imuwete katu har a'e wà kury, wikwahy a'e wà kury, ta'e ko 'ar rehe erezepyk putar wanehe nehe xe,
ta'e ererur putar teko umàno ma'e kwer neruwa rupi ne wà nehe xe, wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u pà wanupe ne wà nehe xe, wanehe nezepyk pà ne wà nehe xe, i'i izupe wà.

— Eremono putar ikatuahy ma'e neremiruze'eg wanupe nehe, neze'eg imume'u har wanupe nehe no, nerehe uzeruzar ma'e wanupe nehe no,
newi ukyze ma'e wanupe nehe no, ikàg ma'e wanupe nehe, ikàg 'ym ma'e wanupe nehe no.

Emumaw ywy rehe har ikatu 'ym ma'e iapo har ne wà nehe kury, ezuka ko ywy imuaiw kar har ne wà nehe kury,
i'i izupe wà.

19 Na'e Tupàn hàpuzuhu ywate har uzewàpytmawok kury. A'e rupi a'e teko a'e pe har wexak Tupàn ze'eg hyru a'e pe a'e wà. Uweraweraw àmàn ài, wànoànog no. Ywy uryryryryz no. Ukyr àmàn tàtàahy ma'e ipuhuz katu ma'e a'e pe no.

**Zuàw wexak amo kuzà a'e kury,
wexak amo mozuhu a'e no**

12 1 Na'e uzexak kar amo ma'e hexak pixik pyr 'ym ywak rehe kury. Uhem kuzà a'e pe. Umunehew kwarahy opoz romo.

Upyrog zahy rehe. Umunehew tuwihaw àkàgàpixi haw wàkàg rehe no. Heta 12 zahytata iàkàg rehe wà no. 2 Ipuru'a a'e. Uhem etea'i i'ar imemyr izexak kar àwàm a'e kury. Imemyrahy kury, imuzai'o kar pà kury.

3 Na'e amo ae ma'e uzexak kar ywak rehe a'e no. Mozuhu ipiràg ma'e uzexak kar a'e pe. Heta 7 iàkàg izupe, heta 10 i'ak no. Umunehew tuwihaw àkàgàpixi haw wàkàg rehe pitàitàigatu a'e no. 4 Na'e mozuhu upyhyk zahytata tetea'u uwaz pupe wà kury, wamutyk pà ywy rehe wà kury. Upu'àm wà a'e kuzà imemyrahy ma'e henataromo kury, ta'e ipuru'u wer imemyr rehe izexak kar ire a'e xe. 5 Imemyr uzexak kar kury. Kwarer a'e. Teko paw waneruze'egar romo hekon putar a'e nehe. Mozuhu ipuru'u wer zepe hehe. Nupuner kwaw, ta'e Tupàn werur kar uzepyk a'e xe, henaw pe a'e xe. 6 Kuzà uzàn oho teko heta haw 'ym me kury, ywyxig heta haw pe kury, ta'e Tupàn umuàgà'ym iho àwàm izupe a'e xe. Umuzekaiw kar kuzà rehe a'e pe. Umumaw putar 1.260 'ar a'e pe upyta pà nehe, teko heta haw 'ym me iho àwàm me nehe.

7 Na'e Migew a'e kury, amo Tupàn heko haw pe har Migew hemiruze'eg a'e wà no, uzàmàtry'ym mozuhu oho a'e wà. Mozuhu werur wemiruze'eg a'e wà no, Migew hemiruze'eg wàmàtry'ym pà a'e wà no. 8 Migew weityk mozuhu. A'e rupi Tupàn omono kar mozuhu a'e wi ywak wi a'e kury, hemiruze'eg wamono kar pà a'e wi a'e no. Nupuner pixik kwaw weko haw rehe a'e pe ywate a'e wà kury. 9 Tupàn weityk kar mozuhu imugwaw kar pà a'e wi. Zurupari a'e mozuhu her romo a'e. Hemu'em ma'e romo hekon. Ywy pe weityk kar, hemiruze'eg paw wamono kar pà hupi no.

10 Na'e ainu amo teko ize'eg mehe ywate. — Ko 'ar rehe kury, Tupàn upurupyro iko kury, i'i a'e ze'eg. — Ko 'ar rehe Tupàn wexak kar ukàgaw purupe kury. Wexak kar tuwihaw romo weko haw purupe no. Ta'yr a'e no, Zanezar Zanepyro har a'e, wexak kar ukàgaw iko purupe a'e no, i'i a'e ze'eg. — Ta'e weityk kar Zurupari imugwaw pà ywak wi a'e xe. A'e 'ym mehe Zurupari upu'àm iko Tupàn huwa

rupi a'e, uzeruzar ma'e wanehe uze'eg zemueteahy pà a'e. Pyhaw hekon a'e pe. 'Aromo no. **11** Àràpuhàràna'yr zàwenugar umàno uzeruzar ma'e wanekuzaromo a'e. A'e rupi Zurupari nupuner kwaw ikatu 'ym ma'e iapo haw rehe wanupe a'e nehe. Nupuner kwaw waneraha haw rehe tatau pe nehe. Uzeruzar ze'eg azeharomoete har rehe a'e wà, a'e rupi Zurupari nupuner kwaw tatau pe waneraha haw rehe a'e nehe. — Aze napepytu'u kwaw Zezuz rehe pezeruzar ire nehe, apuzuka putar ihe nehe, i'i tuwihaw uzeruzar ma'e wanupe wà, — Urezuka pe nehe, i'i tuwihaw wanupe wà. — Ta'e nurupytu'u pixik kwaw Zezuz rehe urezuzar ire ure nehe xe, i'i izupe wà. **12** A'e rupi ihe Zuàw ihe kury, nezewe aze'eg ihe kury.

— Nerurywete nehe, ywak, a'e ywak rehe.

— Penurywete nehe, ywak rehe har, a'e ywak rehe har wanupe. — Pezemunikahy nehe, ywy rehe har, a'e ywy rehe har wanupe.

— Pezemunikahy nehe, yryhu pupe har, a'e yryhu pe har wanupe. Ta'e Zurupari wezyw pepyr a'e kury xe. Na'jàrew kwaw iahykaw nehe, a'e rupi wikwahy tuwe Zurupari a'e. Ta'e ukwaw iahykaw ihem etea'i haw a'e xe.

13 Ywy rehe u'ar mehe uzypyrog a'e kuzà hekar pà a'e, kuzà imemyrhem ma'e kwer hekar pà a'e. **14** Na'e Tupàn omono mokoz ipepo kuzà pe kury, wiràhu ài imuigo kar pà kury. A'e rupi upuner teko heta haw 'ym me oho àwàm me oho haw rehe uwewe pà a'e kury. Tupàn omonokatu putar a'e kuzà a'e pe a'e nehe. Umumai'u kar putar nehe. Uzekaiw katu putar hehe nehe no. Mozuhu nupuner kwaw hexakaw rehe a'e pe nehe. Umumaw putar na'iruz kwarahy iku'aw har a'e pe upyta pà nehe. **15** Na'e uhem yrykaw mozuhu zuru wi a'e kury, kuzà raikweromo oho pà kury, heraha pà kury. **16** Na'e ywy upytywà kuzà a'e kury. Uzepepeka ywy a'e 'y imokon pà. **17** Mozuhu wikwahy kuzà pe a'e kury. Uzàmàtryry'ym kuzà imemyr inugwer oho a'e wà kury. Aze amo teko weruzar Tupàn ze'eg wà nehe, aze uzeruzar katu Zezuz ze'eg rehe wà nehe, wiko putar a'e kuzà imemyr inugwer

romo wà nehe. **18** Na'e mozuhu u'àm oho yryhu izywyry.

Zuàw wexak mokoz àzàguhu a'e wà kury

13 ¹ Na'e aexak amo àzàg hehaite ma'e uhua'u ma'e ihe kury, yryhu wi ihem mehe ihe kury. ¹⁰ 'ak waneta haw wà, ⁷ iàkàg wà no. Pitàitàigatu 'ak umunehew tuwihaw iàkàgàpixi haw a'e wà. Umuapyk uwer ikatu 'ym ma'e wàkàg wanehe pitàitàigatu a'e no. ² Àzàguhu zawaruhu ereopar her ma'e ài hekon a'e. Ipy nuzawy kwaw amo ae zawaruhu ur her ma'e ipy a'e. Izuru nuzawy kwaw amo ae zawaruhu iriàw her ma'e izuru a'e. Na'e mozuhu omono ukàgaw a'e àzàguhu pe kury. Mozuhu umuapyk kar àzàguhu wenaw rehe. Omono wemiruze'eg izupe wà no. ³ A'e àzàguhu a'e, heta ⁷ iàkàg izupe a'e. Pitài iàkàg nuzawy kwaw imugaz pyrer a'e. Iàkàg imugaz pyrer nuzawy kwaw umàno ma'e kwer a'e. Na'e iàkàg imugaz pyrer uke'e kury. Ikatu kury. Teko ko ywy rehe har paw wexak imukatu mehe a'e wà. A'e rupi uzeruzar a'e àzàguhu rehe wà, uzemono pà izupe hemiruze'eg romo wà. ⁴ Na'e teko paw umuwete katu mozuhu a'e wà no, ta'e mozuhu omono ukàgaw àzàguhu pe a'e xe. Umuwete katu àzàguhu a'e wà no. — Naheta kwaw amo ikàg ma'e a'e àzàguhu zàwenugar a'e wà. Amogwer na'ikàg kwaw izàwe wà, i'i izupe wà.

⁵ Na'e àzàguhu umume'u ma'e ikatu pixik 'ym ma'e teko wanupe a'e kury. Tupàn numupytu'u kar kwaw ize'eg ire. Umumaw àzàguhu ⁴² 'ar tuwihaw romo wiko pà a'e, ta'e Tupàn nueityk kwaw a'e 'ar mehe a'e xe. ⁶ Na'e àzàguhu uze'eg zemueteahy Tupàn rehe kury, uze'eg zemueteahy her rehe no, uze'eg zemueteahy heko haw rehe no, uze'eg zemueteahy heko haw pe har wanehe no. ⁷ Na'e uzàmàtryry'ym Tupàn hemiruze'eg a'e wà kury, wazuka pà a'e wà kury. Tupàn numupytu'u kar kwaw wàmàtryry'ym ire a'e. A'e mehe àzàguhu uzeapo tuwihaw romo kury, ta'e Tupàn numupytu'u kar kwaw a'e xe. Teko paw wanuwihaw romo hekon a'e 'ar mehe kury. Wiko tenetehar wanuwihaw

romo. Wiko àwà wanuwihaw romo no. Wiko karaiw wanuwihaw romo no. Wiko amogwer teko wanuwihaw romo no. Ko ywy rehe har wanuwihaw romo hekon, amo ae ywy rehe har wanuwihaw romo hekon no, ywy nààgatu har wanuwihaw romo hekon no. Wiko ze'egete rupi uze'eg ma'e wanuwihaw romo. Wiko àwà ze'eg rupi uze'eg ma'e wanuwihaw romo no. Wiko karaiw ze'eg rupi uze'eg ma'e wanuwihaw romo no. Wiko amo ae ze'eg rupi uze'eg ma'e wanuwihaw romo no. Wiko pàràna wanuwihaw romo. Wiko izu ma'e wanuwihaw romo no. Wiko ipihun wewer ma'e wanuwihaw romo no. Wiko amo ae hexakaw zuawyawy ma'e wanuwihaw romo no. Teko paw wanuwihaw romo hekon a'e 'ar mehe. **8** Kwehe mehe ywy iapo 'ym mehe Tupàn ukwaw katu uzehe uzeruzar ma'e ràrà a'e wà. Umuapyk waner pape rehe. Àràpuhàràna'yr zàwenugar izuka pyràm a'e, wiko a'e pape izar romo a'e. A'e uzeruzar ma'e a'e wà, numuwete katu kwaw a'e àzàguhu a'e wà. Nuweruzar kwaw ize'eg wà. Uzeruzar 'ym ma'e umuwete katu àzàguhu a'e 'ar mehe a'e wà. Tupàn numuapyk kwaw waner a'e pape rehe wà.

9 Pe ko pape imugeta har pe, aze peapyakwar heta henu haw nehe, pezeapyaka katu ko ze'eg rehe nehe. **10** Àzàguhu a'e nehe, hemiruze'eg a'e wà nehe no, uzàmàtyr'ym putar Tupàn hemiruze'eg a'e wà nehe. Aze umunehew kar amo wà nehe, tuwe umunehew kar wà nehe. Aze uzuka amo wà nehe, takihepuku pupe wà nehe, tuwe uzuka wà nehe, ta'e Tupàn uputar nezewe haw a'e 'ar mehe a'e nehe xe. Tuwe uzeruzar ma'e nuzàn kwaw a'e mehe wà nehe, tuwe nupytu'u kwaw uzeruzar ire wà nehe.

11 Na'e aexak amo ae àzàguhu hehaite ma'e ihe kury, ywy wi ihem mehe ihe kury. Moko'z i'ak a'e. I'ak nuzawy kwaw Àràpuhàràna'yr i'ak. Ize'eg nuzawy kwaw mozuhu ize'eg. **12** Na'e upureruze'eg iko kury, ta'e àzàguhu yryhu wi uhem ma'e kwer omono ukàgaw izupe a'e xe. — Pemuwete katu àzàguhu yryhu wi uhem ma'e kwer nehe ty wà, i'i teko

ywy rehe har nànan a'e, imuwete kar pà wanupe a'e. Pema'enukwaw a'e àzàguhu rehe. Iàkàg imugaz pyrer uke'e kury, ikatu kury. **13** Na'e àzàguhu ywy wi uhem ma'e kwer a'e kury, uzapo purumupyтуhegatu kar haw tetea'u iko a'e, teko wanupe a'e. Umuezyw kar tata ywak wi ywy rehe, teko wanuwa rupi paw rupi. **14** Umuzeruzar kar teko ywy rehe har wemu'emaw rehe a'e wà, ta'e uzapo purumupyтуhegatu kar haw iko a'e xe, ta'e àzàguhu yryhu wi uhem ma'e kwer omono ukàgaw izupe a'e xe. Na'e uze'eg teko ywy rehe har nànan kury. — Pezapo àzàguhu yryhu wi uhem ma'e kwer hagapaw nehe ty wà, àzàguhu imugaz pyrer imukatu pyrer hagapaw nehe ty wà, i'i wanupe. **15** Na'e àzàguhu ywy wi uhem ma'e kwer a'e kury, ipytuhem àzàguhu yryhu wi uhem ma'e kwer hagapaw rehe. Hagapaw uzeapo wikuwe ma'e romo. Uze'eg wikuwe ma'e ài. Amo teko numuwete kwaw a'e àzàguhu hagapaw a'e wà. A'e àzàguhu hagapaw wikuwe ma'e uzuka a'e teko a'e wà kury. **16** Na'e àzàguhu ywy wi uhem ma'e kwer a'e kury, umuapyk kar uwer teko paw wapo rehe a'e kury, wanehàpykà rehe no. Umuapyk uwer teko ikàg ma'e wanehe. Umuapyk uwer ikàg 'ym ma'e wanehe no. Umuapyk uwer hemetarar katu ma'e wanehe. Umuapyk uwer hemetarar 'ym ma'e wanehe no. Umuapyk uwer amo pe uma'ereko ma'e wanehe. Umuapyk uwer uzeupe uma'ereko ma'e wanehe no. Paw rupi katete teko ywy rehe har oho àzàguhu pe a'e wà, her imuapyk kar pà wehàpykà rehe a'e wà, opo rehe a'e wà no. **17** Aze teko nuwereko kwaw àzàguhu her uzehe a'e wà nehe, nupuner kwaw ma'e me'eg kar haw rehe a'e wà nehe, nupuner kwaw ma'e me'egaw rehe a'e wà nehe no.

18 — 666, i'i her ua'u a'e. Aze pekwaw katu ma'e nehe, pekwaw katu putar herete nehe.

Teko ipyro pyrer uzegar a'e wà kury

14 ¹Na'e aexak Xiàw tawhu ihe. Ywytyr rehe tuz a'e. Aexak Àràpuhàràna'yr zàwenugar i'àm mehe a'e ywytyr rehe ihe. 144.000 teko u'àm a'e pe

huwake a'e wà no. A'e teko wereko Àràpuhàràna'yr zàwenugar her wehàpykà rehe a'e wà. Wereko tu her uzehe a'e wà no. **2** Na'e ainu amo ze'eg ywate har ihe kury. Ize'eg nuzawy kwaw yrypu ànoànogaw a'e. Nuzawy kwaw àmàn ànogaw no. Nuzawy kwaw xi'àm tetea'u ipy pyr no. **3** A'e 144.000 teko ume'e 'àm tuwihaw henaw rehe a'e wà. Ume'e a'e 4 wikuwe ma'e wanehe wà no, tuwihaw wanehe wà no. Umuzàg zegar haw ipyahu ma'e waiko wà. Xo a'e zutyka'i upuner a'e zegar haw ikwaw paw rehe a'e wà, ta'e Zezuz umàno wanekuzar romo a'e xe. Xo ywy rehe har wanekuzaromo zo imànon a'e. **4** A'e 144.000 teko a'e wà, kuzà puhe oho 'ym ma'e romo wanekon a'e wà. Oho waiko Àràpuhàràna'yr zàwenugar rupi iho àwàm nànan wà. Tatahu wi hemipyro kwer romo wanekon wà. A'e ràgypy uzemono Tupàn pe wà, Àràpuhàràna'yr zàwenugar pe wà, amogwer uzeruzar ma'e wananataromo wà. **5** Nahemu'em pixik kwaw wà. Nuzapo pixik kwaw ikatu 'ym ma'e wà.

Na'iruz Tupàn heko haw pe har umume'u ma'e a'e wà kury

6 Na'e aexak amo Tupàn heko haw pe har ywate har ihe kury. Umume'u Tupàn ze'eg puràg izypy mehe arer oho iko a'e, teko nànan a'e. Umume'u tenetehar wanupe. Umume'u àwà wanupe no. Umume'u karaiw nànan no. Umume'u amogwer teko wanupe no, ko ywy rehe har wanupe no, amo ae ywy rehe har wanupe no. Umume'u ze'egete rupi uze'eg ma'e wanupe no. Umume'u àwà ze'eg rupi uze'eg ma'e wanupe no, karaiw ze'eg rupi uze'eg ma'e wanupe no, amo ae ze'eg rupi uze'eg ma'e wanupe no. Umume'u pàrànà wanupe no, izu ma'e wanupe no, ipihun wewer ma'e wanupe no, amo ae uzuawyawy ma'e wanupe no. **7** Na'e a'e Tupàn heko haw pe har uze'eg wahyhaw rupi kury. — Pemuwete katu Tupàn nehe ty wà, i'i oho iko. — Pemume'u ikàgaw izupe nehe, i'i oho iko. — Uhem i'ar kury. Umume'u putar teko wanemiapo kwer nehe kury. Pemuwete katu nehe ty wà, ta'e ywak iapo arer romo hekon

a'e xe. Ywy iapo arer romo hekon a'e no. Yryhu iapo arer romo hekon a'e no. Ytyzuzàmaw iapo arer romo hekon a'e no, i'i oho iko.

8 Amo Tupàn heko haw pe har oho haikweromo no, uze'eg pà no. — Mawiron tawhu upaw a'e kury, i'i oho iko. — A'e pe har a'e wà, tuweharupi uzapo kar ikatu 'ym ma'e amo teko wanupe a'e wà, amo ae taw pe har wanupe a'e wà, i'i oho iko.

9 Amo Tupàn heko haw pe har uwewe oho wanaikweromo a'e no, uze'eg pà wahyhaw rupi a'e no.

— Aze amo umuwete katu àzàguhu yryhu wi uhem ma'e kwer a'e wà nehe, aze umuwete katu hagapaw a'e wà nehe no, aze umuapyk kar her wehàpykà rehe a'e wà nehe, opo rehe a'e wà nehe no, a'e mehe **10** Tupàn wikwahy putar a'e teko wanehe a'e nehe, i'i oho iko uwewe pà.

— Wikwahy tuwe putar wanupe nehe, wanehe uzepyk pà nehe, i'i oho iko uwewe pà. — Omono kar putar a'e teko tatahu pe wà nehe, weko haw pe har ikatuahy ma'e wanuwa rupi wà nehe, Àràpuhàràna'yr zàwenugar huwa rupi wà nehe no, i'i oho iko uwewe pà. **11** — Tàtàxin a'e nehe, a'e tata wi uhem ma'e ràm a'e nehe, uzeupir putar oho tuweharupi a'e nehe, awyze har rupi upaw 'ym pà a'e nehe, ta'e nuwew kwaw a'e tata a'e nehe xe, i'i oho iko uwewe pà. — Àzàguhu imuwete katu har a'e wà nehe, hagapaw imuwete katu har a'e wà nehe, her wehàpykà rehe hereko har a'e wà nehe, nupytu'u kwaw a'e ma'erahy ipuraraw ire wà nehe, i'i oho iko uwewe pà.

12 Àzàguhu uzàmàtry'ym putar Tupàn hemiruze'eg a'e wà nehe. Uzàmàtry'ym putar ize'eg heruzar har a'e wà nehe no. Uzàmàtry'ym putar Zezuz rehe uzeruzar ma'e a'e wà nehe no. Tuwe nuzàn kwaw àzàguhu wi wà nehe, tuwe nupytu'u kwaw Zezuz rehe uzeruzar ire wà nehe, wàmàtry'ym mehe wà nehe.

13 Na'e ainu wi ze'eg ywate har ihe kury.

— Emuapyk ko heze'eg àwàm pape rehe nehe ty, i'i ihewe. — Aze teko umàno Zanezar

pe uma'ereko mehe a'e wà nehe, a'e mehe hurywete putar a'e wà nehe, i'i ihewe, uze'eg imuapyk kar pà pape rehe. Na'e Tupàn hehe uze'eg kury.

— Azeharomoete. Ta'e a'e uma'ereko ma'e a'e wà nehe xe, upytu'u putar tuwe uma'ereko re a'e wà nehe xe. Ta'e amono putar ikatuahy ma'e wanupe ihe nehe xe, azapo putar ikatuahy ma'e wanupe ihe nehe xe, ihewe wama'ereko awer hekuzaromo ihe nehe xe, i'i ihewe.

Tupàn heko haw pe har werur utakiheapar ywy rehe a'e kury

14 Na'e aexak ywàkun ihe kury. Amo teko wapyk in ywàkun rehe a'e. Nuzawy kwaw awa a'e. Umunehew tuwihaw àkàgàpixi haw wàkàg rehe. Upyhyk takiheapar opo pe. 15 Na'e amo Tupàn heko haw pe har uhem oho Tupàn hàpuzuhu wi a'e kury. Uhapukaz a'e ywàkun rehe har pe. — Ma'e tym myrer i'a katu kury, uhem ipo'o haw 'ar kury, i'i izupe. — Epo'o eho nehe ty, netakiheapar pupe imonohok pà nehe ty, i'i izupe, uhapukaz pà.

16 Na'e a'e ywàkun rehe wapyk ma'e a'e kury, werupuzaz utakiheapar ywy reheahy kury, ywy rehe har wazuka pà kury.

17 Na'e aexak amo Tupàn heko haw pe har ihe kury, tàpuzuhu ywate har wi ihem mehe ihe kury. Wereco takiheapar a'e no.

18 Na'e amo Tupàn heko haw pe har a'e no, ur ma'ea'yr zuka haw wi a'e kury. (Tata rehe uzekaiw ma'e romo hekon a'e.) Uhapukaz takiheapar hereko har pe kury. — Ma'ywa ywy rehe har tyàro kury. Emonohok eho netakihe pupe nehe ty, i'i izupe uhapukaz pà.

19 A'e rupi werupuzaz utakiheapar ywy reheahy imono pà kury, ma'ywa imonohok pà kury. Weityk iàmi haw pupe kury. Tupàn ikwahy haw nuzawy kwaw ma'ywa iàmi haw a'e. Teko nuzawy kwaw ma'ywa a'e wà. Iàmi haw uzàmi ma'ywa. Nezewegatete Tupàn uzepyk putar teko wanehe a'e nehe.

20 Iàmi haw uzàmi ma'ywa a'e taw heta 'ymaw pe a'e. Nezewegatete uhem teko wanuwu kwer a'e wi yrykawhu romo a'e kury. 300 kirom a'e yrykawhu ipuku haw a'e. Pitài zanezywa hagapaw tpyy haw no.

Amo 7 Tupàn heko haw pe har ma'erahy ipuraraw paw her har a'e wà kury, uhem ywak wi a'e wà kury

15 ¹Na'e aexak amo ma'e hexak pyr 'ym ywak rehe ihe kury. Purumupyтуhegatu kar haw a'e, wexak kar Tupàn ikàgaw a'e. 7 Tupàn heko haw pe har a'e pe wanekon a'e wà, ma'erahy ipuraraw pyràm hereko pà a'e wà. Ta'e Tupàn nezewe upuraraw kar putar ma'erahy kwer a'e nehe xe, a'e 'ar rehe har wanupe a'e nehe xe, iahykaw rehe a'e nehe xe. 2 Na'e aexak waruwahu yryhu zàwenugar ihe kury. Tata ukaz waruwahu inuromo a'e no. Aexak a'e teko àzàguhu heruzar 'ymar ihe wà. Aexak àzàguhu imuwete 'ymar ihe wà no. Aexak hagapaw heityk arer ihe wà no. A'e teko a'e 666 her hereko har imuwete 'ymar romo wanekon a'e wà no. Upu'àm 'àm waruwahu huwawe wà, ta'e a'e waruwahu nuzawy kwaw yryhu a'e xe. Wereco xi'àm opo pe wà, ta'e Tupàn umur xi'àm wanupe a'e xe. 3 Umuzàg Moizez zegar haw 'àm wà. (Moizez Tupàn ze'eg imume'u har kwehe arer romo hekon a'e.) Umuzàg Àràpuhàràna'yr zàwenugar rehe zegar haw 'àm wà no.

Urezar ne, Tupàn Ikàg

Wera'u Ma'e ne.

Uhua'u neremiapo kwer.

Ikatuahy neremiapo kwer.

Teko ywy rehe har wanuwihaw

romo ereiko paw rupi.

Aze erezapo kar ma'e nehe,

Ikatu putar a'e ma'e nehe.

Aze eremume'u ma'e neremiapo ràm nehe,

Erezapo putar tuwe a'e ma'e neremimume'u kwer nehe,

4 Mo nukyze kwaw newi, urezar.

Mo numume'u kwaw nekàgaw newe nehe.

Ne zutyka'i nerezapo pixik kwaw ikatu 'ym ma'e ne.

Ne zutyka'i eretyryk tuwe ikatu 'ym ma'e wi paw rupi ne.

Teko paw rupi katete a'e wà nehe,
Nemuwete katu putar wà a'e wà nehe,
Neruwa rupi a'e wà nehe.

Ta'e a'e paw rupi katete
a'e wà nehe xe,

Wexak neremiapo kwer ikatuahy
ma'e a'e wà nehe xe,
i'i izupe wà, uzegar pà wà.

5 A'e re aexak tàpuzuhu ywak rehe har izewàpytymawok mehe ihe kury. Ma'e pিরer Tupàn hàpuzràn kwehe arer romo iapo pyrer a'e, a'e tàpuzuhu pupe hin a'e. 6 A'e 7 Tupàn heko haw pe har a'e wà, ma'erahy ràm ipuraraw kar har a'e wà, uhem wà tàpuzuhu wi a'e wà kury, ukamir xigatu ma'e imunehew pà a'e wà kury. Heny katu wakamir. Uzeku'apixi haw hekuzar katu ma'e umunehew wà no. 7 Na'e amo ma'e a'e wikuwe ma'e wapyr har a'e kury, omono 7 kawaw a'e 7 Tupàn heko haw pe har wanupe a'e kury. Kawaw hekuzar katu wà. Tynehem Tupàn purehe izepykaw pupe wà. (Tupàn wiko putar tuweharupi a'e nehe, awyze har rupi a'e nehe, umàno pixik 'ym pà a'e nehe.) 8 Tàtàxin umynehem tàpuzuhu a'e kury, ta'e Tupàn ikàgaw ipuràg eteahy haw a'e pe hekon a'e xe. Ni amo nupuner kwaw a'e pe wixew haw rehe a'e wà. Xo ma'erahy paw ipuraraw ire upuner wixew haw rehe a'e pe wà. A'e 7 Tupàn heko haw pe har wereko a'e 7 ma'erahy kwer opo pe wà.

***Tupàn heko haw pe har uzakook ukawaw
por ywy rehe a'e wà kury***

16 1 Na'e ainu amo uze'eg mehe tàpuzuhu pupe ihe kury. Uhapukaz a'e 7 Tupàn heko haw pe har wanupe uze'eg pà a'e wà.

— Pezakook pekawaw por peho ywy rehe nehe ty wà, Tupàn purehe izepykaw ywy rehe nehe ty wà, i'i wanupe.

2 Na'e Tupàn heko haw pe har ipy uzakook ukawaw por oho 'y rehe a'e kury. Àzàguhu her hereko har a'e wà, hagapaw imuwete katu har a'e wà, ipereperew a'e wà kury. Hahy tuwe waperew wanupe wà.

3 Na'e amo Tupàn heko haw pe har uzakook ukawaw por oho ywy rehe. Na'e 'y ywy rehe har uzeapo umàno ma'e kwer huwykwer ài kury. Ma'e yryhu rehe har umàno paw rupi katete a'e wà kury.

4 Na'e amo Tupàn heko haw pe har uzakook ukawaw por oho yrykaw nànan a'e kury, ytyzuzàmaw nànan no. 'Y uzeapo ma'eruwuy kwer romo a'e. 5 Na'e Tupàn heko haw pe har a'e, 'y izar a'e, uze'eg Tupàn pe a'e kury. -Ne ikatu wera'u ma'e ne, ereiko izypy mehe, ereiko putar tuweharupi nehe no. Ikatuahy neremiapo kwer yrykaw rehe har kury. Ikatuahy nezewe teko wanehe nezepyk awer, i'i izupe. 6 — Ta'e uzuka Tupàn hemiruze'eg a'e wà xe, uzuka ize'eg imume'u har a'e wà no xe, ta'e uzakook wanuwuy kwer a'e wà xe. A'e rupi ikatuahy wanehe nezepyk awer kury, i'i izupe.

7 Na'e ainu ze'eg ma'ea'yr zuka haw pe har ihe kury. — Urezar, Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e ne. Neze'eg azeharomoete ne. Neze'eg ikatuahy no, i'i izupe.

8 Na'e amo Tupàn heko haw pe har uzakook ukawaw por oho kwarahy rehe kury. A'e rupi kwarahy heny kwer wapy teko a'e wà, ta'e hakuahy a'e xe. 9 Ukaz teko ywy rehe har wà, kwarahy hakuahy mehe wà. A'e rupi uze'eg zemueteahy Tupàn her rehe wà, ta'e Tupàn a'e ma'erahy kwer izar romo hekon a'e xe. Teko a'e 'ar mehe har nupytu'u kwaw ikatu 'ym ma'e iapo re wà. Nuzemumikahy kwaw wemiapo kwer rehe wà. Numume'u katu kwaw Tupàn ikàgaw wà.

10 Na'e amo Tupàn heko haw pe har uzakook ukawaw por oho àzàguhu henaw rehe a'e kury. Na'e ipytun a'e pe izupe kury, hemiruze'eg wanupe no. Teko uzeapekuxi'u a'e wà kury, ta'e ma'erahy uhua'u ma'e upuraraw waiko a'e wà xe. 11 Uze'eg zemueteahy Tupàn ywate har rehe wà, ta'e upuraraw ma'erahy waiko wà xe, ta'e ipereperew a'e wà no xe. Nupytu'u kwaw ikatu 'ym ma'e iapo re wà.

12 Na'e amo Tupàn heko haw pe har uzakook ukawaw por oho Ewpara yrykaw rehe a'e kury. Typaw kury. A'e rupi

tuwihaw kwarahy hemaw rehe har upuner ur haw rehe a'e yrykaw typawer rupi a'e wà nehe, zauxiapekwer tetea'u wanerur pà a'e wà nehe, a'e pe har wàmàtyry'ym pà a'e wà nehe. **13** Na'e aexak na'iruz tekwe ikatu 'ym ma'e ihe wà kury. Zu'i ài wanekon wà. Amo uhem wà mozuhu zuru wi a'e. Amo ae uhem wà àzàguhu zuru wi a'e. Inugwer uhem wà Tupàn ze'eg imume'u mua'u har zuru wi a'e. **14** A'e tekwe ikatu 'ym ma'e a'e wà, Zurupari heko haw pe har romo wanekon a'e wà. Uzapo purumupyтуhegatu kar haw wà. A'e tekwe ikatu 'ym ma'e oho putar tuwihaw ywy nànànar wapyr wà nehe. — Zaha puràmàtyry'ymaw uhua'u ma'e pe paw rupi zane nehe kury, i'i putar tuwihaw wanupe nehe. Ta'e amo 'ar mehe Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e i'ar mehe nehe xe, teko paw uzeàmàtyry'ym putar a'e wà nehe xe. (Uhua'u putar a'e puràmàtyry'ymaw a'e nehe.)

15 — Pezeapyaka katu nehe. Azur putar ma'e rehe imunar ma'e ài nehe. Aze awa ume'e iko nehe, ukamir rehe uzekaiw pà nehe, hurywete putar nehe, ta'e nuwata kwaw taw mytepe ukamir 'ym pà a'e nehe xe, uma'e 'ym pà a'e nehe xe. (Aze teko utyryk ikatu 'ym ma'e wi wà nehe, na'imaranugar kwaw a'e 'ar mehe wà nehe.)

16 Na'e tekwe ikatu 'ym ma'e omono'og tuwihaw waneruwà a'e wà kury, Amaze ywy rehe wanenoz pà a'e wà kury. **17** Na'e amo Tupàn heko haw pe har uzakook ukawaw por ywy i'ar romo a'e kury. Amo ae teko tuwihaw henaw pe har tàpuzuhu pe har a'e kury, uze'eg wahyhaw rupi a'e kury.

— Upaw kwez kury, uhyk kury, i'i ihewe.

18 Na'e àmàn uweraweraw kury, wànoànog no. Ywy uryryryryz a'e no. Kwez ywyryryz taw a'e, iaiw wera'u amo wanuwi paw rupi a'e, izypy mehe arer wi a'e. **19** Tawhu uzepei'ag na'iruz ipehegwer romo a'e kury. Amogwer taw amogwer ywy rehe har paw uzemumaw a'e wà. Tupàn ima'enukwaw Mawiron tawhu rehe. Uzepyk tuwe hehe kury. **20** Yrypypo'o ukàzym paw rupi. Ywytyruhu ukàzym paw rupi wà no. **21** Àmàn tàtàahy ma'e itahu zàwenugar ukyr teko wanehe a'e. Àmànita

pitàitàigatu ipuhuz taw a'e, nuzawy kwaw awa ipuhuz taw a'e. Na'e teko uze'eg zemueatehy Tupàn rehe a'e wà, àmàn tàtàahy rehe a'e wà no, ta'e iaiw tuwe wanupe a'e xe.

Zuàw wexak kuzàwyzài iaiw ma'e a'e kury

17 ¹ Na'e amo Tupàn heko haw pe har kawaw hereko har uze'eg wà ihewe a'e kury. — Ezur herupi nehe ty, i'i ihewe. — Tupàn uze'eg putar kuzàwyzài rehe a'e nehe, kuzà ikàg ma'e rehe a'e nehe, i'i ihewe. — Erexak putar hehe izepykaw nehe kury, ta'e aexak kar putar newe ihe nehe xe, i'i ihewe. — A'e kuzà a'e, tawhu pe har romo hekon a'e. A'e tawhu yrykaw tetea'u wanuwake tuz a'e, i'i ihewe. **2** — Tuwihaw ywy rehe har uzapo ikatu 'ym ma'e oho ipuhe a'e wà. Ikatu 'ymaw nuzawy kwaw kàwiahya a'e. Teko uka'u kàwiahya i'u mehe wà, i'i ihewe. (-Nezewegatete ko ywy rehe har upuraraw putar ma'erahy a'e wà nehe no, ta'e uzapo ikatu 'ym ma'e a'e kuzà ipyr a'e wà xe, i'i ihewe.)

3 Na'e Tupàn Hekwe uhem herehe a'e kury, hereruze'eg pà a'e kury. A'e Tupàn heko haw pe har hereraha teko heta 'ymaw pe kury. Aexak amo kuzà a'e pe ihe. Àzàguhu piràg ku'az hin a'e. Heta tetea'u her iaiw ma'e a'e àzàguhu rehe imuapyk pyrer a'e wà. Àzàguhu a'e, heta 7 iàkàg a'e, heta 10 i'ak no. **4** A'e kuzà umunehew opoz ipiràg pihun wewer ma'e a'e. Heta tetea'u ita hekuzar katu ma'e or her ma'e hopoz rehe. Heta amo ae ita hekuzar ma'e hehe no. Heta ita per her ma'e hehe no. Wereko kawaw opo pe no. Kawaw tynehem iaiw ma'e iro ma'e pupe. Tynehem hemiapo kwer iaiw ma'e kwer pupe. **5** Heta amo her huwa rehe. A'e ze'eg hemimume'u i'i a'e. — Mawiron ikàg wera'u ma'e, i'i a'e her. — Kuzà wyzài paw wahy romo aiko ihe, tupàn a'ua'u wamuwete har paw wahy romo aiko ihe, i'i a'e ze'eg kuzà huwa rehe har. **6** Uka'u a'e kuzà, ta'e u'u Tupàn hemiruze'eg wanuwaw kwer iko a'e xe, ta'e u'u Zezur rehe uzeruzar ma'e wanuwaw kwer iko a'e xe, ta'e uzuka a'e wà xe. Aexak ika'u mehe ihe.

Hepytuhegatu hexak mehe. 7 — Mâràzawe tuwe nepytuhegatu ne, i'i Tupàn heko haw pe har ihewe. — Amume'u putar kuzà heko haw ikwaw pyr 'ym newe ihe nehe, Amume'u putar àzàguhu kuzà heraha har heko haw ikwaw pyr 'ym ihe nehe no, i'i ihewe. — A'e àzàguhu heta 7 iàkàg a'e, heta 10 i'ak no, i'i ihewe. 8 — A'e àzàguhu a'e, izypy mehe wikuwe a'e. Nuikuwe kwaw ywy rehe a'e kury. Ywykwaruhu pupu hekon a'e. Uhem putar wà ywykwaruhu wi na'arewahy nehe. Oho putar Tupàn huwa rupi nehe. Tupàn umumaw putar ikàgaw nehe, hehe uzepyk pà nehe, i'i ihewe. — Amo teko ywy rehe wanekon a'e wà. Tupàn numuapyk kwaw waner upape rehe a'e, izypy mehe ywy iapo 'ym mehe a'e. A'e teko ipytuhegatu putar àzàguhu rehe ume'e pà a'e wà nehe. Ta'e izypy mehe wikuwe a'e xe. Nuikuwe kwaw a'e kury. Wikuwe wi wi putar wà a'e nehe, uzexak kar wi wi pà purupe a'e nehe, i'i ihewe.

9 — Aze erekwaw katu ma'e nehe, erekwaw putar ko ma'e heremimume'u ràm nehe kury, i'i ihewe. — A'e 7 iàkàg a'e wà, 7 wytyr rehe zanemuma'enukwaw kar a'e wà. A'e kuzà wapyk a'e 7 wytyr rehe a'e. — A'e 7 iàkàg a'e wà, 7 tuwihaw romo wanekon a'e wà, i'i ihewe. 10 — 5 tuwihaw umàno a'e wà. Pitài upureruze'eg iko ko 'ar rehe kury. Pitài ur putar a'e nehe. Pureruze'eg ma'e romo hekon putar a'e nehe. Tur mehe nehe, xo mâràn 'ar zo umumaw putar ywy rehe upyta pà nehe, i'i ihewe. 11 A'e àzàguhu wikuwe ma'e kwer umàno ma'e kwer a'e nehe, tuwihaw romo hekon putar a'e nehe no, inugwer 7 tuwihaw wainuromo a'e nehe no. Amo 'ar mehe Tupàn umumaw putar ikàgaw a'e nehe no, i'i ihewe.

12 — A'e 10 i'ak neremixak kwer a'e wà, 10 tuwihaw romo wanekon a'e wà. Nuzypyrog kwaw upureruze'eg pà a'e wà. Azàguhu omono putar ukàgaw a'e tuwihaw wanupe a'e nehe. Pitàitàigatu upureruze'eg putar àzàguhu huwake a'e wà nehe. Umumaw putar pitài 'ar upureruze'eg pà wà nehe, i'i ihewe. 13 A'e 10 tuwihaw a'e wà nehe, xo pitài zo wanemimutar a'e wà nehe. Omono

putar ukàgaw àzàguhu pe wà nehe. 14 Uzàmàtryry'ym putar Àràpuhàràna'yr zàwenugar a'e wà nehe. Àràpuhàràna'yr zàwenugar weraha putar weminoz uzeupi a'e wà nehe, puràmàtryry'maw pe a'e wà nehe. Hemiramixak kwer a'e wà nehe, hemiruze'eg uzeruzar katu ma'e a'e wà nehe no, weityk putar àzàguhu a'e wà nehe, weityk putar hemiruze'eg a'e wà nehe no, ta'e Àràpuhàràna'yr zàwenugar wiko putar teko wazar wazar romo a'e nehe xe, wiko putar tuwihaw wanuwihaw romo a'e nehe no xe, i'i ihewe.

15 — A'e yrykaw neremixak kwer a'e wà, a'e kuzà henaw a'e wà, teko tete'u romo wanekon a'e wà. Teko tete'u wiko a'e kuzà hemiruze'eg romo a'e wà. Ko ywy rehe har tete'u a'e wà, amo ae ywy rehe har tete'u a'e wà no, tenetehar tete'u a'e wà no, àwà tete'u a'e wà no, karaiw tete'u a'e wà no, pàràna tete'u a'e wà no, izu ma'e tete'u a'e wà no, ipihun wewer ma'e tete'u a'e wà no, amo ae uzexak uzuawyawy ma'e tete'u a'e wà no, ze'egete kwaw par tete'u a'e wà no, àwà ze'eg kwaw par tete'u a'e wà no, karaiw ze'eg kwaw par a'e wà no, amogwer ze'eg kwaw par tete'u a'e wà no, a'e kuzà hemiruze'eg romo wanekon a'e wà.

16 A'e 10 i'ak neremixak kwer a'e wà nehe no, àzàguhu a'e nehe no, na'iakatuwawahy kwaw a'e kuzàwyzài rehe a'e wà nehe no. Weraha putar ima'e izuwi paw rupi a'e wà nehe. Nupyta kwaw ma'e izupe nehe. Wiko putar hopoz 'ym ma'e romo a'e nehe. A'e 10 ma'e'ak a'e wà nehe, àzàguhu a'e nehe no, u'u putar a'e kuzà ro'o kwer a'e wà nehe no. Wapy putar tata pupu wà nehe no.

17 Ta'e Tupàn uzapo kar putar nezewe haw wanupe a'e nehe xe, wemiapo putar haw iapo kar pà wanupe a'e nehe xe. A'e 10 ma'e'ak a'e wà, nezewe wanekon putar a'e wà nehe. Pitàitàigatu tuwihaw ma'e'ak zàwenugar a'e wà nehe, uzapo kar putar wemiapo putar haw wemiruze'eg wanupe a'e wà nehe. Amo hemiapo putar haw nuzawy kwaw inugwer wanemiapo putar haw wà nehe. Pitài tuwihaw ài wanekon putar wà nehe, ta'e wanemiapo

putar haw uzuawyawygatu a'e wà xe. Omono putar ukàgaw àzàguhu pe wà nehe. Na'e Tupàn 'ar a'e nehe, hemimume'u kwer a'e nehe, uhem putar a'e nehe. (O'ok putar Tupàn wakàgaw àzàguhu wi nehe), i'i ihewe.

18 — A'e kuzà neremixak kwer a'e, tawhu romo hekon a'e, tuwihaw ywy rehe har waneruze'egar romo hekon a'e, i'i ihewe.

**Tupàn uzepyk Mawiron tawhu
pe har wanehe a'e kury**

18 1 Na'e aexak amo Tupàn heko haw pe har ywak wi tur mehe ihe kury. Ikàg ma'e romo hekon a'e, teko tetea'u waneruze'egar romo hekon a'e. Ipuràg eteahy haw uhyape katu ywy rehe paw rupi a'e no. 2 Uze'eg uhapukaz pà kury. — Mawiron tawhu upaw kwez kury, i'i ihewe. — Teko nuiko kwaw a'e pe a'e wà kury. Xo àzàg zo a'e wà, xo tekwe ikatu 'ym ma'e zo a'e wà, xo Zurupari hemiruze'eg zo wiko a'e pe a'e wà kury. Wiràmiri iaiw ma'e inem ma'e zo wiko a'e pe a'e wà no, i'i ihewe. 3 — Ta'e a'e kuzà omono wemi'u ukàwiahhy teko nànan a'e xe, i'u kar pà wanupe a'e xe, ikatu 'ym ma'e iapo kar pà wanupe a'e xe, i'i ihewe. — Tuwihaw ko ywy rehe har uzapo ma'e oho ipuhe a'e wà kury. Ma'e me'egar ko ywy rehe har hemetarer katu ma'e romo uzemuigo kar a'e wà no, ma'e tetea'u ime'eg pà izupe a'e wà no, i'i ihewe.

4 Na'e ainu amo ma'e ize'eg mehe ywate ihe kury.

— Pehem pezuwà nehe,
heremiruze'eg wà.

Pehem pezuwà izuwi nehe.

Peiko zo ipyr nehe, pezapo zo
ikatu 'ym ma'e izàwe nehe.

Aze pepyta wi wi peiko ipyr nehe,
izuwi pehem 'ym pà nehe,
pepuraraw putar ma'erahy nehe,
ma'erahy ihem mehe a'e pe nehe.

5 Ta'e heta tetea'u ikatu 'ym ma'e
hemiaipo kwer a'e xe.

Uhua'u ikatu 'ym ma'e.

Uhua'u iaiw paw no.

Tupàn ima'enukwaw hemiaipo
kwer rehe a'e.

6 A'e kuzà upuraraw kar ma'erahy
kwer tetea'u Tupàn hemiruze'eg
wanupe a'e.

A'e rupi Tupàn upuraraw kar putar
ma'erahy izupe a'e nehe no,
nezewegatete a'e nehe no.

Upuraraw kar ma'erahy peme a'e.
Nezewegatete pepuraraw kar wera'u
putar ma'erahy kwer a'e kuzà
pe nehe no.

7 Umur ma'e tetea'u uzeupe a'e,
hemetarer katu ma'e romo hekon a'e.

Nezewegatete pepuraraw kar
ma'erahy tetea'u izupe nehe no.

Ta'e nezewe i'i uzeupe a'e xe,
— Aiko xe ihe, aiko tuwihaw
kuzà romo ihe.

Naiko kwaw kuzà imen umàno
ma'e kwer romo ihe.

Nazemumikahy pixik kwaw ihe nehe,
i'i mua'u iko uzeupe.

8 A'e rupi amo 'ar mehe ma'erahy u'ar
putar tàrityka'i hehe a'e nehe.

Ma'eahy haw uhem putar izupe
nehe no.

Uzemumikahy putar nehe no.

Ima'uhez putar nehe no.

Tupàn umunyk putar tata hehe nehe,
ta'e Tupàn Zanezar a'e xe, a'e kuzà

hemiaipo kwer ikwaw par a'e xe,
ikàg wera'u teko paw wanuwi a'e xe,
i'i ihewe.

9 Tuwihaw ko ywy rehe har a'e wà, ikatu
'ym ma'e a'e kuzà puhe iapo har a'e wà nehe,
uhapukaz putar uzai'o pà taw ikaz mehe a'e
wà nehe. 10 U'am putar oho muite izuwi wà
nehe, ta'e ukyze putar izuwi wà nehe xe. Ikaz
taw hexak mehe ma'erahy hemipuraraw
hexak mehe oho putar izuwi wà nehe. — Az,
Az, i'i putar izupe wà nehe. — Ne Mawiron
tawhu ne, nekàg tuwe ne. Tàrityka'i Tupàn
uzepyk nerehe a'e, i'i putar izupe wà nehe.

11 Ma'e me'egar ko ywy rehe har paw rupi
a'e wà nehe no, uzai'o putar hehe
uzemumikahy pà a'e wà nehe no, ta'e naheta

kwaw ma'e me'eg kar har a'e pe a'e wà nehe xe. **12** Ni amo nume'eg kar kwaw ita hekuzar katu ma'e or her ma'e a'e pe wà nehe. Ni ita parat her ma'e, ni ita per her ma'e, ni amo ae ita hekuzar katu ma'e nume'eg kar kwaw wà nehe. Ni kamir hekuzar katu ma'e nume'eg kar kwaw wà nehe no. Ni ywyrà hekuzar katu ma'e ni amo ma'e hekuzar katu ma'e nume'eg kar kwaw wà nehe no. **13** Ni ma'e temi'u inuromo har, ni yhyk, ni kàpuhàg, ni win, ni aroz, ni tapi'ak, ni Àràpuhàrà, ni kawaru, ni wywramawa, ni teko amo pe uma'ereko e ma'e wà, ni teko wanekwe wà nehe no. Teko nume'eg pixik kwaw agwer ma'e a'e pe wà nehe, ta'e naheta kwaw wame'egar wà nehe xe. **14** Na'e a'e ma'e me'egar i'i putar kuzà pe wà nehe. — Ma'e neremimatar ukàzym oho newi paw rupi a'e, neremetarer ukàzym paw rupi newi a'e no, nepuràg eteahy haw upaw newi a'e no, nerexak wi pixik kwaw ne wà nehe no, i'i putar izupe wà nehe.

15 Na'e a'e ma'e me'egar a'e wà nehe, u'àm putar oho muitea'u taw wi a'e wà nehe, ta'e ukyze putar ma'erahy ipuraraw pyràm wi a'e wà nehe xe. Uzai'o putar uzemumikahy pà hehe wà nehe.

16 — Azeharomoete Tupàn uzepyk iko hehe kury, i'i putar izupe wà nehe. — Izypy mehe umunehew wopoz hekuzar katu ma'e waiko a'e wà, ita hekuzar katu ma'e per her ma'e imunehew pà uzehe a'e wà, i'i putar izupe wà nehe. **17-18** — Na'arewahy amo 'ar mehe a'e ma'e uhem putar izuwi paw rupi katete wà nehe, hemetarer upaw putar izuwi nehe no, i'i putar izupe wà nehe. Kanuhu pupe wata ma'e a'e wà, wamuata kar har a'e wà no, yryhu rehe kanuhu pupe uma'ereko ma'e a'e wà no, u'àm oho muite taw wi paw rupi katete a'e wà, uzai'o pà tâtàxiner hexak mehe a'e wà. — Naheta pixik kwaw amo taw 'aw taw izàwenugar nehe, i'i izupe wà.

19 A'e teko tawhu rehe ume'e ma'e a'e wà, omono ywy iku'i kwer wàkàg rehe uzai'o pà uzemumikahy pà wà. — Az, Az, tawhu, i'i izupe wà. — Kanuhu imuata kar har paw hemetarer katu ma'e romo uzemuigo kar a'e wà, ma'e ime'eg pà a'e tawhu pe har wanupe

a'e wà, i'i izupe wà. Tàrityka'i a'e ma'e paw uhem izuwi wà kury. Ikàzymaw umumaw xo pitài 'ar zo a'e, i'i izupe wà.

20 Pe ywak rehe har pe, penurywete nehe, ta'e Tupàn uzepyk hehe kury xe. Pe Tupàn hemiruze'eg pe, penurywete nehe no. Pe Tupàn hemimono karer pe, penurywete nehe no. Pe Tupàn ze'eg imume'u har pe, penurywete nehe no. Ta'e Tupàn uzepyk tawhu rehe kury xe, ta'e kwehe mehe a'e taw pe har upuraraw kar ma'erahy peme a'e wà xe.

21 Na'e Tupàn heko haw pe har ikàg ma'e a'e kury, upyhyk itahu hupir pà a'e kury. Weityk heraha yryhu pupe. — Nezewegatete aityk putar Mawiron tawhu imugwaw pà ihe nehe, i'i ihewe. — A'e mehe ni amo nuexak wi pixik kwaw tawhu a'e wà nehe, i'i ihewe.

22 — Teko nuenu pixik kwaw uzegar ma'e a'e pe a'e wà nehe. Nuexak pixik kwaw xi'àm ipy har a'e pe wà nehe no, i'i ihewe. — Ni pitài uma'ereko ma'e nuixe kwaw a'e pe wà nehe. Ni amo noxooxok kwaw aroz a'e pe wà nehe.

23 Ni amo nuexak kwaw tatainy a'e pe wà nehe. Ni amo awa nuze'eg kwaw wemireko pe a'e pe wà nehe. Ma'e me'egar a'e pe har a'e wà, hemetarer katu wera'u amo taw pe har wanuwi a'e wà. Paze ma'e a'e pe har uzapo purumupytuhegatu kar haw ua'u teko ywy nànanar wanupe wemu'em pà a'e wà no, i'i ihewe.

24 Tupàn wexak uze'eg imume'u har umàno ma'e kwer wanuwuy kwer a'e taw pe har a'e, wexak wemiruze'eg umàno ma'e kwer wanuwuy kwer a'e no. A'e pe har uzuka kar Tupàn hemiruze'eg amo taw pe har wanupe a'e wà no. A'e rupi Tupàn uzepyk a'e taw rehe a'e, a'e pe har wanehe a'e.

19 ¹ A'e re ainu amo ma'e ize'eg mehe ihe wà kury. Waze'eg nuzawy kwaw teko tetea'u waze'eg a'e wà. — Ikatuwhy Tupàn, i'i waiko wà. — Zanepyro tatahu wi a'e, ipuràg eteahy a'e, ikàg tuwe a'e, i'i wà.

2 — Azeharomoete ize'eg no, ikatuwhy no, i'i Tupàn rehe wà. — Umumaw kar kuzàwyzài ikàg ma'e a'e kury, ta'e a'e kuzà umuaiw ywy rehe har a'e wà xe, ikatu 'ym ma'e tetea'u iapo kar pà wanupe a'e wà xe. Uzepyk hehe, ta'e

a'e kuzà uzuka kar hemiruze'eg a'e wà xe, i'i waiko wà.

3 Uhapukaz wi wi wà no.

— Ikatuahy Tupàn. Tàtàxin tawhu pe har uzeupir putar oho tuweharupi nehe, upaw 'ym pà nehe, i'i izupe wà.

4 Na'e a'e 24 tuwihaw a'e wà, a'e 4 wikuwe ma'e a'e wà no, uzeamumew Tupàn imuwete katu pà a'e wà. Tupàn wapyk a'e tuwihaw henaw rehe a'e. — Azeharomoete, i'i izupe wà.

— Nekatuahy Tupàn, i'i izupe wà.

Zuàw wexak Àràpuhàràna'yr hemireko haw a'e kury

5 Na'e amo tuwihaw henaw rehe har uze'eg ihewe a'e kury.

— Tupàn zaneru ikatuahy a'e, i'i ihewe.

— Hemiruze'eg paw rupi katete a'e wà no, ikatuahy a'e wà no. Imuwete katu har paw rupi katete a'e wà no, ikàg ma'e wà, ikàg 'ym ma'e wà no, ikatuahy a'e wà no, i'i ihewe.

6 Na'e ainu amo ma'e ize'eg mehe ihe wà kury. Waze'eg nuzawy kwaw teko tetea'u waze'eg a'e wà. Waze'eg nuzawy kwaw yrypu uhua'u ma'e a'e wà no. Nuzawy kwaw àmànànog wà no. Aenu waze'eg mehe ihe wà. — Tupàn ikatuahy a'e, i'i ihewe wà. — Ta'e Zanezar ikàg wera'u ma'e a'e xe, tuwihawete romo hekon a'e xe, i'i ihewe wà.

7 — Tuwe zanerurywete nehe, tuwe ximume'u ikàgaw nehe. Ta'e uhem etea'i Àràpuhàràna'yr zàwenugar hemireko haw 'ar zanewe a'e kury xe. Hemireko ràm uzemuàgà'ym iko a'e wà kury, i'i ihewe wà.

8 — Amo omono pàn xigatu ma'e kuzà pe a'e, imunehew kar pà izupe a'e, i'i ihewe wà. (Tupàn hemiruze'eg wanemiapo kwer ikatuahy ma'e a'e, nuzawy kwaw pàn xigatu ma'e a'e.)

9 Na'e i'i Tupàn heko haw pe har ihewe kury. — Emuapyk ko ze'eg nepape rehe nehe ty, i'i ihewe. — Aze Tupàn wenz kar amo teko mai'u haw pe a'e wà nehe, Àràpuhàràna'yr zàwenugar hemireko haw pe a'e wà nehe, huruwete putar a'e teko a'e wà nehe, i'i ihewe, uze'eg imuapyk kar pà

hepape rehe. — Tupàn umume'u tuwe kwez ze'eg ihewe a'e, azeharomoete a'e, i'i ihewe.

10 Na'e azeamumew a'e Tupàn heko haw pe har ipy huwake ihe kury, imuwete katu pà ihe kury. Na'e uze'eg ihewe kury. — Nan kwaw ty, ezeamumew zo heruwa rupi nehe ty, i'i ihewe. — Aiko Tupàn hemiruze'eg romo ne ài ihe, aiko nemyrypar uzeruzar ma'e wazàwe ihe. Aiko ze'eg Zèzuz hemixak karer rehe uzeruzar ma'e wazàwe ihe, i'i ihewe. — Xo Tupàn zutyka'i emuwete katu nehe ty, i'i ihewe. Tupàn ze'eg imume'u har kwehe arer a'e wà, umume'u ize'eg oho waiko purupe a'e wà, ta'e ukwaw Tupàn ta'yr Purupyro Ma'e tur àwàm a'e wà xe, ta'e ukwaw Zanezar romo heko àwàm a'e wà xe. Zèzuz umume'u a'e ma'e paw teko wanupe a'e, ywy rehe wiko mehe a'e.

Zuàw wexak awa kawaru xig ma'e iku'az har a'e kury

11 Na'e aexak ywak izewàpytymawok mehe ihe kury. Kawaru xig ma'e u'àm a'e pe a'e. Awa iku'az hin. Uze'eg rupi ma'e iapo har a'e awa her romo a'e. Ze'eg azeharomoete har imume'u har amo ae her romo a'e no. Umume'u katu tuwe teko wanemiapo kwer a'e. Nahemu'em kwaw imume'u mehe. Uzàmàtry'ym xo ikatu 'ym ma'e iapo har zo a'e wà nehe no. **12** Heha nuzawy kwaw tata heny kwer a'e. Umunehew tuwihaw àkàgàpixi haw tetea'u wàkàg rehe no. Heta amo her hehe imuapyk pyrer a'e. Ni amo nukwaw kwaw a'e ter wà. A'e zutyka'i ukwaw uwer uzehe imuapyk pyrer. **13** Heta tetea'u ma'e huwykwer ikamir puku rehe. Tupàn ze'eg, amo her romo no. **14** Zauxiapekwer tetea'u ywak rehe har a'e wà, oho hupi a'e wà. Wata kawaru xig ma'e ku'az wà, pàn xigatu ma'e imunehew pà wà. **15** Takihe haime katu ma'e uhem izuru wi. Uzuka putar teko tetea'u ywy nànànar a'e wà nehe, utakihe puku pupe a'e wà nehe. Weruze'eg putar wikuwe ma'e a'e wà nehe no, ukàgaw pupe a'e wà nehe no. Uzeyk putar tuwe wikuwe 'ym ma'e wanehe nehe, ta'e Tupàn wikwahy tuwe wanupe a'e xe.

16 Heta amo her ukamir rehe imuapyk pyrer a'e no, hetymà rehe a'e no. — Tuwihaw wanuwihaw, i'i a'e her a'e. — Teko wazar wazar, i'i amo her no.

17 Na'e aexak amo Tupàn heko haw pe har kwarahy iwiy pe i'àm mehe ihe kury. Uhapukaz apitaw ywate uwewe ma'e nànan a'e. — Pezemono'og pezuwà nehe, Tupàn uzapo putar mai'u haw uhua'u ma'e a'e nehe, i'i wanupe. 18 — Pe'u tuwihaw wano'o kwer pezuwà nehe, pe'u zauxiapekwer wano'o kwer nehe no, pe'u waneimaw kawaru wano'o kwer nehe no, pe'u waku'az har wano'o kwer nehe no, pe'u teko paw wano'o kwer nehe no, pe'u uzeupe uma'ereko ma'e wano'o kwer nehe, pe'u amo pe uma'ereko e ma'e wano'o kwer nehe no, pe'u ikàg ma'e wano'o kwer nehe no, pe'u ikàg 'ym ma'e wano'o kwer wà nehe no, paw rupi katete pe'u nehe, i'i apitaw wanupe.

19 Na'e aexak àzàguhu ihe kury, aexak teko ywy nànanar wanuwihaw ihe wà no. Omono'og wemiruze'eg zauxiapekwer waiko wà. Uzàmàtyry'ym kawaru xig ma'e ku'az har oho wà, hemiruze'eg wàmàtyry'ym pà wà no. 20 Uzeàmàtyry'ym wà. Awa kawaru xig ma'e ku'az har upyhyk àzàguhu a'e kury, ize'eg imume'u har a'e no. Umunehew kar a'e wà kury. (A'e 'ym mehe àzàguhu ze'eg imume'u har uzapo purumupyтуhegatu kar haw huwa rupi a'e, àzàguhu huwa rupi a'e. A'e rupi àzàguhu her hereko har a'e wà, hagapaw imuwete katu har a'e wà, uzeruzar katu ize'eg rehe hemu'em mehe a'e wà.) Na'e kawaru xig ma'e ku'az har weityk àzàguhu imono tatahu pe a'e kury, ize'eg imume'u har a'e no. Hakuahy tatahu. 21 Na'e kawaru xig ku'az har uzuka zauxiapekwer àzàguhu hemiruze'eg a'e wà no, takihe uzuru pe har pupe a'e wà no. Apitaw u'u wano'o kwer oho paw rupi katete wà kury. Te uhyk wanupe. Hewykàtà wà. Nupuner kwaw amo i'u haw rehe wà.

***Uzeruzar ma'e upureruze'eg putar
Zezuz ipyr a'e wà nehe kury***

20 ¹ Na'e aexak amo Tupàn heko haw pe har ywak wi wezyw mehe ihe kury.

Wereko ywykwaruhu hewàpytymawokaw opo pe a'e. Wereko kyhàhàm tàtàahy ma'e opo pe no.

2-3 Uppyhyk a'e mozuhu oho kury. Mozuhu a'e, a'e mozuhu kwehe arer romo hekon a'e. Zurupari her romo a'e. Na'e a'e Tupàn heko haw pe har uzàpixi àzàguhu kury, ywykwaruhu pupe heityk pà kury. Uwàpytym ywykwaruhu kury. A'e rupi àzàguhu nupuner pixik kwaw teko ywy rehe har wanupe wemu'emaw rehe a'e nehe kury. Umumaw putar 1.000 kwarahy a'e pe ywykwaruhu pupe upyta pà nehe. A'e re, Tupàn umuhem kar wi putar nehe. Tàrytyka'i wata wi putar ywy rehe a'e re nehe.

4 Na'e aexak tuwihaw henaw ihe kury, huwake wapyk ma'e ihe wà no. Tupàn omono ukàgaw wanupe a'e, pureruze'eg ma'e romo wamuigo kar pà a'e. Kwehe mehe tuwihaw ywy rehe har uzuka kar Tupàn ze'eg imume'u har a'e wà, uzuka kar Zezuz ze'eg rehe uzeruzar ma'e a'e wà no. Aexak wanekwe a'e pe ihe wà kury, tuwihaw henaw huwake ihe wà kury. Ta'e numuwete katu kwaw àzàguhu a'e wà xe, numuwete kwaw hagapaw a'e wà no xe. Numuapyk kar kwaw àzàguhu her wehàpykà rehe wà, opo rehe wà. Ukweraw wi umàno re wà kury. Upureruze'eg waiko Zeneruwihawete ipyr wà kury. Umumaw 1.000 kwarahy pureruze'eg pà wà. A'e ràgypy ukweraw putar a'e wà nehe. 5 Amogwer umàno ma'e kwer a'e wà nehe, nukweraw wi kwaw a'e 'ar mehe wà nehe. Xo 1.000 kwarahy imumaw ire zo ukweraw wi putar wà nehe.

6 Ukweraw ma'e ràm a'e wà nehe, purumugweraw paw ipy pe har a'e wà nehe, hurywete putar a'e wà nehe. Tupàn uzapo putar ikatuahey ma'e wanupe nehe. Numàno wi kwaw wà nehe. Wiko putar Tupàn hemiruze'eg romo wà nehe. Wiko putar Zeneruwihawete hemiruze'eg romo wà nehe no, ma'e iapo pà amogwer teko wanekuzaromo wà nehe. Uze'eg putar izupe wà nehe, amogwer wanekuzaromo wà nehe.

Wiko putar pureruze'eg ma'e romo Zaneruwihawete ipyr wà nehe no. Umumaw putar 1.000 kwarahy upureruze'eg pà ipyr wà nehe.

Zezuz weityk Zurupari tatahu pe a'e kury

7 A'e 1.000 kwarahy imumaw ire nehe, Tupàn umuhem kar putar Zurupari imunehew pawer wi a'e nehe. 8 Na'e Zurupari a'e nehe, uze'eg putar oho teko ywy rehe har nànan a'e nehe. Hemu'em putar wanupe nehe. Omono'og putar Tupàn iàmàtry'yymar a'e wà nehe, Zezuz iàmàtry'yymar wamono'og pà a'e wà nehe no. Heta tetea'u putar iàmàtry'yymar a'e 'ar mehe wà nehe. Waneta haw nuzawy kwaw wyxyg waneta haw wà nehe. (Mokoz waner wà. Kok, waner romo wà. Makok inugwer waner romo wà.)

9 Uhàuhàz putar ywy rehe paw rupi wà nehe. Upàrirog putar Tupàn hemiruze'eg waneko haw tawhu oho wà nehe. Uzàmàtry'yym putar hemiruze'eg wà nehe. Na'e tata u'ar putar ukwaw pà ywak wi a'e nehe, wazuka pà wamumaw pà a'e nehe. 10 Na'e Zezuz weityk putar Zurupari imono tatahu pe a'e nehe kury. A'e 'ym mehe weityk putar àzàguhu a'e pe nehe. Weityk putar ize'eg imume'u har a'e pe nehe no. Upuraraw putar ma'erahy tetea'u a'e pe a'e wà nehe, 'aromo wà nehe, pyhaw wà nehe no. Tuweharupi wà nehe, awyze har rupi wà nehe no. Nupytu'u pixik kwaw ma'erahy ipuraraw ire wà nehe.

Zuàw wexak tuwihaw henaw uhua'u ma'e a'e kury

11 Na'e aexak tuwihaw henaw uhua'u ma'e xig ma'e ihe kury. Aexak hehe wapyk ma'e ihe no. Na'e ywy a'e, ywak a'e no, ukàzym oho a'e wi izuwi a'e wà. Ni amo nuexak pixik kwaw waho haw wà. Ni amo nuexak kwaw a'e re wà. 12 Aexak teko umàno ma'e kwer ihe wà, tuwihaw henaw henataromo wa'àm mehe ihe wà. Aexak ikàg ma'e ihe wà. Aexak ikàg 'ym ma'e ihe wà no. Na'e Zezuz uwàpytymawok kar upape a'e kury. Na'e

uwàpytymawok kar amo ae pape no. Ta'e a'e pape rehe heta wikuwe ma'e waner a'e wà xe. Na'e Zezuz umume'u umàno ma'e kwer wanemiapo kwer teko wanuwa rupi. Uzeyyk ikatu 'ym ma'e iapo har wanehe a'e, wanemiapo kwer hekuzaromo a'e. Ta'e umuapyk wanemiapo kwer a'e pape rehe a'e xe. 13 Na'e yryhu upir teko wanetekwer umàno ma'e kwer wamono a'e wà kury. Teko wanetekwer umàno ma'e kwer paw uzeupir ywy wi a'e wà no. Wanekwe a'e wà no, ur weko haw wi a'e wà no. Zezuz umume'u wanemiapo kwer paw teko wanuwa rupi. Uzeyyk wanehe a'e, wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo a'e. 14-15 Weityk umàno ma'e kwer ywy rehe arer tatahu pe a'e wà. Weityk wanekwe tekwe waneko haw pe har a'e wà no. Mào haw mokoz haw, za'e a'e tatahu pe zane. Aze Tupàn numuapyk kwaw amo teko her a'e pape rehe a'e nehe, wikuwe ma'e waner wanuwake nehe, a'e mehe weityk putar a'e teko wamono tatahu pe nehe.

Tupàn uzapo putar ywy ipyahu ma'e a'e kury

21 1 Na'e aexak ywak ipyahu ma'e ywy ipyahu ma'e ihe kury. Ywak kwehe arer ywy kwehe arer ukàzym a'e wà, ukàzym yryhu no. 2 Na'e aexak tawhu Tupàn pe imonokatu pyrer ihe kury. Zeruzarez pyahu ma'e a'e taw her romo a'e. Wezyw wà ywak wi Tupàn wi a'e. Uzemuàgà'ym uhyk pà, awa hemireko haw pe oho ma'e ài. Nuzawy kwaw umen ràm rehe ipurexak wer ma'e. 3 Aenu amo ma'e uze'eg mehe uhapukaz mehe tuwihaw henaw pe ihe. — Tupàn heko haw a'e kury, teko wapyr tuz a'e kury, i'i iko. — Tupàn wiko putar wapyr a'e nehe. Hemiruze'eg romo wanekon putar a'e wà nehe no. Tupàn a'e ae wiko putar wapyr nehe, wainuromo nehe. Wiko putar wazar romo nehe. Wiko putar wanuwihaw romo nehe. 4 Uhyuhyw putar wanehay kwer wanuwihaw nehe. Numàno pixik kwaw a'e teko wà nehe. Nuzemumikahy pixik kwaw wà nehe. Nuzai'o pixik kwaw wà nehe. Ma'e

kwehe arer paw ukàzým a'e kury. **5** Na'e a'e tenawhu rehe har uze'eg in a'e kury. — Ma'e kwehe arer azapo ma'e ipyahu ma'e romo ihe kury, i'i wanupe. Uze'eg ihewe a'e no. — Emuapyk ko heze'eg pape rehe nehe ty, ta'e ko heze'eg azeharomoete a'e xe, teko upuner hehe uzeruzar haw rehe a'e wà nehe, i'i ihewe.

6 — Upaw kwez kury, uhyk kwez kury, i'i ihewe. — Izypy mehe arer romo aiko ihe. Iahykaw rehe har romo aiko ihe no, i'i ihewe. — Aze teko iziwez wà nehe, amono e putar 'y wanupe nehe, 'y purumuigo kar ma'e purumugweraw kar ma'e amono e putar wanupe nehe. **7** — Aze teko nupytu'u kwaw herehe uzeruzar ire wà nehe, aze weruzar heze'eg upytu'u 'ym pà iahykaw rehe wà nehe, a'e mehe aiko putar wazar romo ihe nehe. Wiko putar hera'yr romo herazyr romo a'e wà nehe no, i'i ihewe. **8** — Aze teko upytu'u herehe uzeruzar ire wà nehe, ma'erahy wi ukyze mehe wà nehe, amono kar putar a'e teko tatahu pe ihe wà nehe, i'i ihewe. Aze amo teko nuzeruzar pixik kwaw herehe wà nehe, amono kar putar a'e teko tatahu pe ihe wà nehe. Aze teko uzapo iaiw ma'e wà nehe, tupàn ua'u imuwete katu pà wà nehe, amono kar putar a'e teko tatahu pe ihe wà nehe. Aze teko upuruzaka wà nehe, nezewegatete nehe no. Aze awa uzapo ikatu 'ym ma'e oho wemireko 'ym wapuhe wà nehe, amono kar putar tatahu pe ihe wà nehe. Aze kuzà ikatu 'ym ma'e uzapo oho umen 'ym wapuhe wà nehe, nezewegatete nehe no. Aze teko umuwete katu tupàn ua'u wà nehe, amono kar putar a'e teko tatahu pe ihe wà nehe. Aze teko hemu'em oho iko purupe wà nehe, nezewegatete nehe no. A'e tatahu a'e, màno haw mokoz haw her romo a'e.

Zuàw wexak Zeruzarez tawhu ipyahu ma'e a'e kury

9 Na'e amo Tupàn heko haw pe har a'e, kawaw hereko har a'e, uze'eg wà ihewe a'e kury. — Ezur herupi nehe ty, aexak kar

putar Àràpuhàràna'yr zàwenugar hemireko ràm newe ihe nehe, i'i ihewe.

10-11 Na'e Tupàn Hekwe uhem herehe a'e kury. Tupàn heko haw pe har hereraha wytyruhu apyr kury. Wexak har Zeruzarez ihewe, tawhu Tupàn pe imonokatu pyrer ihewe. Ywak wi Tupàn wi wezyw a'e. Heny katu wezyw mehe. Ta'e Tupàn ikàgaw ipuràg eteahy haw a'e xe, umuhyape katu kar a'e xe. Uhyape katu ita hekuzar katu ma'e zaz her ma'e ài. **12** Amo umuapyk Àràpuhàràna'yr zàwenugar hemimono karer waner itahu wanehe a'e. Uhua'u ipàrirogaw. Heta 12 uken ipàrirogaw rehe. 2 Tupàn heko haw pe har uzekaiw katu uken rehe a'e wà. Umuapyk 12 Izaew ta'yr waner a'e uken rehe wà. **13** Heta na'iruz uken pitài pàrirogaw pehegwer rehe wà. Heta na'iruz uken kwarahy hemaw rehe wà. Heta na'iruz uken kwarahy hemaw awyze har rehe wà no. Heta na'iruz uken kwarahy heixe haw rehe wà no. Heta na'iruz uken kwarahy hemaw ahurehe wà no. **14** Ipàrirogaw 12 itahu rehe hin. A'e ita rehe heta 12 Zezuz hemimono karer waner a'e wà.

15 Tupàn heko haw pe har ihewe uze'eg ma'e a'e, wereko ma'e ipuku haw hagapaw opo pe a'e. Hekuzar katu a'e ma'e puku haw hagapaw a'e. Wagaw taw uhua'u haw oho kury. Wagaw uken uhua'u haw no. Wagaw pàrirogaw uhua'u haw no. **16** Tawhu a'e, heta 4 pàrirogaw a'e. Ipuku haw ko rupi har nuzawy kwaw ipuku haw kwe rupi har. Zuawyawygatw wapuku haw. A'e Tupàn heko haw pe har wagaw tawhu uhua'u haw oho kury. 22.000 kirom ipuku haw a'e, 22.000 kirom iaiha haw no. 22.000 kirom iànàwaw no. **17** Wagaw pàrirogaw no. 64 zywa iaiha haw. **18** Uzapo ita hekuzar katu ma'e tetea'u zaz her ma'e a'e pàrirogaw romo a'e wà. Uzapo ita hekuzar katu ma'e tetea'u or her ma'e a'e tawhu romo wà no. **19-20** Ita pàrirogaw iwiy pe har ipuràg eteahy wà no, ta'e heta tetea'u ita hekuzar katu ma'e wanehe a'e wà no xe. Heta zaz, heta xapir no, heta ag no, heta emeraw no, heta xaton no, heta xar no, heta kirizor no, heta weriw

no, heta tupaz no, heta kirizo no, heta zaxin no, heta amexi no. Hekuzar katu ita ipàrirogaw iwy pe har. **21** Hekuzar katu ita per her ma'e uken romo iapo pyrer a'e no. Ita hekuzar katu ma'e or her ma'e teko wanape tawhu rupi har romo no. Wanape nuzawy kwaw waruwahu.

22 Naexak kwaw Tupàn hàpuzuhu a'e pe ihe, ta'e naheta kwaw a'e xe. Tupàn Zanezar a'e, wàpuzuhu ài hekon a'e pe a'e. Ikàg wera'u a'e. Àràpuhàràna'y'r zàwenugar a'e no, tàpuzuhu ài hekon teko wanupe a'e no. **23** Naheta kwaw kwarahy a'e pe, ni zahy. Ta'e Tupàn ipuràg eteahy haw uhyape katu a'e pe har a'e wà xe. Àràpuhàràna'y'r zàwenugar wiko tatainy romo a'e pe har wanupe. **24** Teko ywy rehe har a'e wà nehe, wata putar a'e tatainy huwake a'e wà nehe. Tuwihaw ywy rehe har a'e wà nehe no, werur putar wemetarer a'e pe a'e wà nehe no, werur putar uma'e a'e pe a'e wà nehe no. **25** Uken uzewàpytymawok putar 'aromo nehe, tuweharupi nehe no. Nuzewàpytym kwaw nehe, ta'e na'ipyunt pixik kwaw a'e pe xe. **26** Teko ywy nànanar werur putar wemetarer a'e pe wà nehe. Werur putar uma'e a'e pe wà nehe no, ukàgaw herur pà wà nehe no. **27** Ni ikatu 'ym ma'e ni iaiw ma'e nuixe pixik kwaw tawhu pe a'e wà nehe. Ni ikatu 'ym ma'e iapo har ni hemu'em ma'e nuixe kwaw a'e pe wà nehe. Aze Tupàn umuapyk amo teko her Àràpuhàràna'y'r zàwenugar pape rehe nehe, xo a'e mehe zo a'e teko wixe putar a'e tawhu pupe wà nehe.

22 **1** Na'e Tupàn heko haw pe har a'e kury, wexak kar yrykaw purumugweraw kar ma'e ihewe kury. Heny haw nuzawy kwaw ita uzepyxakatu ma'e a'e. Uhem a'e 'y Tupàn henaw wi a'e, Àràpuhàràna'y'r zàwenugar henaw wi a'e. **2** Uwyryk oho taw myteromo No. Yrykaw huwake ma'ywa'yw purumugweraw kar ma'e i'az a'e wà no. Amo zahy mehe amo ma'ywa'yw i'a a'e wà. Amo ae zahy mehe amo ae ma'ywa 'yw i'a a'e wà no. Zahy nànan heta amo ma'ywa purupe. Wanuwer

upurumukatu a'e wà no. Nuzawy kwaw muhàg a'e wà. **3** Aze ma'e na'ikatu kwaw Tupàn pe nehe, Tupàn umume'u putar ikatu 'ymaw izupe nehe. A'e ma'e nupyta kwaw a'e tawhu pupe nehe. Tupàn henaw a'e, Àràpuhàràna'y'r zàwenugar henaw a'e nehe no, tawhu pe hin a'e wà nehe no. Wanemiruze'eg umuwete katu putar a'e wà nehe. **4** Wexak putar huwa a'e wà nehe. Ukaikair putar uwer wanehàpykà rehe a'e nehe no. **5** Na'ipyunt pixik kwaw a'e pe nehe. Teko nuputar kwaw tatainy wà nehe, ni kwarahy wà nehe, ta'e na'ipyunt kwaw a'e pe wanupe a'e nehe xe. Ta'e Tupàn Zanezar wiko putar tatainy romo wanupe a'e nehe xe. Teko a'e pe har a'e wà nehe, tuwihaw ài wanekon putar tuweharupi a'e wà nehe, awyze har rupi a'e wà nehe.

— *Nan kwehe tetea'u heho àwàm pepyr, i'i Zezuz a'e kury*

6 Na'e uze'eg a'e Tupàn heko haw pe har ihewe a'e kury. — Ko heze'eg azeharomoete har romo ihe. Erepuer hehe nezeruzar haw

rehe nehe, i'i ihewe. — Tupàn Zanezar a'e, umur Wekwe uze'eg imume'u har wanupe a'e, umur kar weko haw pe har wemiruze'eg wapyr a'e, ma'e uzeapo ma'e ràm hexak kar pà wanupe a'e. Na'arewahy uzeapo putar a'e ma'e nehe kury, i'i ihewe.

7 — Pezeapyaka katu nehe, i'i Zezuz iko zanewe, i'i ihewe. — Na'iàrew kwaw ywy rehe pepyr hezewyr àwàm. Aze teko weruzar heze'eg ko pape rehe imuapyk pyrer wà nehe, hurywete putar wà nehe, i'i iko zanewe, i'i ihewe.

8 Ihe Zuàw ihe, aexak ko ma'e paw ihe, ainu ko ma'e paw ihe no. Hexak ire henu re azeamumew hexak kar har ipy huwake ihe, imuwete katu pà ihe. 9 Na'e i'i ihewe. — Nan kwaw ty, hemuwete katu zo pe nehe ty, i'i ihewe. — Aiko Tupàn hemiruze'eg romo ne ài ihe, nemyrpyar uzeruzar ma'e wazàwe ihe, Tupàn ze'eg imume'u har wazàwe ihe, ko pape heruzar har wazàwe ihe. Xo Tupàn zo emuwete katu nehe, i'i ihewe.

10 — Ezumim zo ko pape nehe. Ta'e umume'u ma'e uzeapo ma'e ràm a'e xe, i'i ihewe. — Ta'e uhem etea'i i'ar nehe xe, i'i ihewe. 11 — Ikatu 'ym ma'e iapo har a'e wà, uzapo wi wi putar ikatu 'ym ma'e oho waiko a'e wà nehe. Iaiw ma'e wiko wi wi putar iaiw ma'e romo a'e wà nehe no. Teko ikatuahy ma'e uzapo wi wi putar ikatuahy ma'e oho waiko a'e wà nehe. Tupàn pe uzemonokatu ma'e a'e wà nehe, nezewegatete wiko wi wi putar a'e wà nehe, i'i ihewe.

12 — Pezeapyaka katu nehe, i'i Zezuz iko zanewe. — Nan kwehe kwaw hezewyr àwàm nehe. Arur putar ma'e ikatuahy ma'e herupi ihe nehe. Amono putar a'e ma'e teko ikatuahy ma'e wanupe nehe, wanemiapo kwer hekuzaromo nehe, i'i iko zanewe.

13 — Aiko izypy mehe arer romo ihe. — Aiko iahtkaw rehe har romo no, i'i iko zanewe.

14 — Aze teko upuez ukamir nehe, xigatu putar ikamir nehe. Hurywete putar a'e teko a'e wà nehe. Ta'e upuner ma'ywa purumugweraw kar ma'e i'u haw rehe wà

nehe xe. Upuner oho haw rehe tawhu uken rupi wà nehe no xe. 15 Teko iaiw ma'e a'e wà, paze ma'e a'e wà no, wemireko 'ym wapuhe oho ma'e wà no, upuruzuka e ma'e a'e wà no, tupàn ua'u imuwete katu har a'e wà no, hemu'em ma'e a'e wà no, uze'eg rupi hemu'em ma'e a'e wà no, wemiapo rupi hemu'em ma'e a'e wà no, a'e paw rupi katete a'e wà, nuixe pixik kwaw a'e tawhu pupe a'e wà nehe.

16 — Ihe Zezuz ihe, amono kar heze'eg heraha har kwez peme ihe kury, uzeruzar ma'e wanupe ihe kury. Tawi hemimino Tawi zuapyr romo aiko ihe. Zahytata uhyape katu ma'e izi'itahy har romo aiko ihe, i'i Zezuz iko zanewe.

17 Tupàn Hekwe a'e, Zezuz hemireko ràm zàwenugar a'e no, uze'eg nezewe a'e wà. — Ezur nehe, i'i waiko wà. Ko ze'eg henu har paw rupi katete uze'eg putar nezewe wà nehe no, — Ezur nehe, i'i putar izupe wà nehe. Aze teko iziwez wà nehe, tuwe ur wà nehe, 'y purumugweraw kar ma'e i'u pà wà nehe. Ta'e Tupàn umur e wanupe a'e xe.

Zuàw umume'u ze'eg iahtkaw rehe har zanewe a'e kury

18 Ihe, Zuàw, ihe. Amume'u putar amo ma'e peme ihe nehe kury, ze'eg ko pape rehe har henu har wanupe ihe nehe kury. Aze awa umuapyk amo ae ze'eg ko pape rehe nehe, Tupàn zepyk putar hehe nehe. 19 Aze awa o'ok amo ze'eg ko pape wi nehe, imunàn pà nehe, Tupàn o'ok putar ma'ywa purumugweraw kar ma'e izuwi nehe. Numuixe kar kwaw tawhu pe nehe no. Ko pape umume'u a'e ma'ywa peme a'e, umume'u a'e tawhu peme a'e no.

20 Zezuz a'e, umume'u kar ko ze'eg paw ihewe a'e, imuapyk kar pà pape rehe a'e. Uze'eg iko zanewe no. — Azeharomoete, nan kwehe tete azewyr putar pepyr nehe, i'i iko zanewe. Tuwe uzeapo nezewe nehe. — Ezur nehe, Zezuz urezar, a'e izupe.

21 Tuwe Zanezar Zezuz pepuhareko katu tuwe paw rupi katete nehe. Upaw kwez kury. Zuàw.